

Věra Pelzbauerová

**Dějiny částí Prahy
jako dějiny
farních obvodů**

VOLVOX GLOBATOR

Věra Pelzbauerová

Dějiny částí Prahy
jako dějiny
farních obvodů

VOLVOX GLOBATOR

PRAHA2008

Věra Pelzbauerová

Dějiny částí Prahy jako dějiny farních obvodů

Copyright © Věra Pelzbauerová, 2008

ISBN 978-80-7207-951-3

Vydalo nakladatelství & vydavatelství

VOLVOX GLOBATOR

Prvního pluku 7, 186 00 Praha 8

<http://www.volvox.cz>

v roce 2008 celkově jako 796. publikaci

Odpovědná redaktorka Tereza Houšková

Obálka Luboš Drtina

Fotografie Vít Houška

E-knihu připravil purehtml.cz

Adresa knihkupectví VOLVOX GLOBATOR:

Štítiného 16, 130 00 Praha 3

Úvod

Současná Praha vznikala postupným spojováním menších či větších vesniček a městeček.

První krok v tomto směru udělal v 1. polovině 13. století český král Václav I., který dal základ městské části od 14. století nazývané Staré Město pražské. Jeho syn Přemysl Otakar II. postupoval podobně, avšak na druhém břehu řeky Vltavy, kde r. 1257 takto založil Nové Město pod Pražským hradem, od 14. století až do konce 19. století zvané Menší Město pražské a nyní Malá Strana. Do podoby Malé Strany zasáhl též Karel IV v 60. letech 14. století posunutím její hranice jižním směrem a zahrnutím do Malé Strany dalších do té doby samostatných osad.

Velkým zakladatelským počinem Karla IV bylo r. 1348 založení Nového Města pražského. Tím na několik staletí vytváření větších územních celků končí. Po r. 1848 se některé sousední obce slučují, aby mohly vytvořit politickou obec se samosprávou.

Roku 1918 vznikla československá republika s hlavním městem Prahou, která se stala r. 1920 předmětem zákona o Velké Praze, jímž se principiálně změnila hranice Prahy. Další už méně výrazné změny proběhly po 2. světové válce, a to v několika etapách. Pro současnou dobu jsou spíše typické odstředivé síly v některých okrajových částech Prahy, které se dosud nestaly organickou součástí Prahy.

Je zajímavé, že mnohé části Prahy si dodnes udržely své typické rysy. Svými specifiky tak obohacují město Prahu, která určitě není monolitem. Každá část Prahy přinesla do svazku Prahy své zkušenosti, své dějiny, na něž bychom neměli zapomínat. Tato knížka je pokusem o osvěžení paměti o osudech částí Prahy, až do r. 1848 v podstatě odvozovaných z osudů jejich vrchností, jimiž býval panovník, šlechtic či církevní instituce.

Hranice částí Prahy doznávaly jisté změny dosti často, a to v souvislosti se změnami vrchností. Stabilitu si po staletí však

zachovávaly v rámci částí Prahy farní obvody, které nebyly určitě jen formálními církevními organizačními jednotkami, ale proudil v nich každodenní život jejich obyvatel. Z důvodu relativní neměnnosti farních obvodů jsou v této publikaci pojaty dějiny částí Prahy jako dějiny farních obvodů.

Zajímá-li se čtenář např. o Žižkov, má možnost toto téma vyhledat v obsahu na konci knihy, kde se dozví, že na území Žižkova jsou tři farnosti s vlastními dějinami. Kdyby ho ale zajímala jen část Žižkova, třeba okolí kostela sv. Anny, nahlédne do abecedního seznamu farností, kde najde kostel sv. Anny. Protože převaha pražských kostelů byla éi je kostelem farním, dočte se čtenář v této publikaci téměř o všech kostelech na území Prahy a jejich okolí.

čtenáře prosím o toleranci k případným nedostatkům publikace, která je prvním pokusem o zpracování této problematiky, na jehož nezbytnost mne upozornila paní Věra Běhová, knihovnice Muzea hlavního města Prahy. Věřím, že čtenář se mnou souhlasí, že je třeba pí Běhové za tuto inspiraci poděkovat. Paní Běhové děkuji také za mimořádnou trpělivosti i zaujatost pro vyhledávání a posuzování často velmi protichůdných pramenů. Dále děkuji svým kolegům a přátelům za to, že mi několik let dodávali odvahu pro tuto velmi zajímavou, ale též náročnou práci. V neposlední řadě děkuji ing. Věře Hovorkové za pečlivý převod rukopisu do počítačové formy.

Praha, březen 2005
Věra Pelzbauerová

Bohnice

Farnost sv. Petra a Pavla

Dne 30. května r. 1158 očekával nedávno postavený kostel sv. Petra (později i sv. Pavla) v Bohnicích velkou návštěvu. Mezi hosty byl především zakladatel tohoto kostela, probošt Kapitulky vyšehradské Gervasius. Ten, ač představitel významné církevní instituce, nebyl nejvýznamnějším účastníkem slavnosti. Přišel i biskup pražský Daniel. Tím nejvýznamnějším hostem byl bezesporu královský manželský pár: Vladislav I. a jeho choť Judita Durynská. Královský titul byl pro oba ještě vzácností. Vždyť Vladislav byl teprve druhým panovníkem, v tomto státu, který titul získal, a to před necelým půlrokem.

Biskup Daniel I. přišel s velkými dary pro kostel. Za ty byly považovány ostatky svatých, které biskup Daniel vložil do oltářů tohoto kostela a tím vlastně kostel vysvětil. Aby se na tuto událost po věky pamatovalo, biskup vydal o všem listinu, jejíž obsah stvrdil svým podpisem král Vladislav i jeho choť. Listinu chovali v kostele jako klenot. Zřejmě v husitské revoluci z obavy před zničením byla ukryta a byla nalezena až v 90. letech 18. století při rozebírání hlavního oltáře. Listina zůstala v Bohnicích do r. 1905. V současné době je v Archivu

hlavního města Prahy. Je to jeho nej starší autentická listina.

Událostí z května r. 1158 však dějiny Bohnic nezačínají. Bohnice jsou zmíněny již r. 1088 v zakládací listině Kapituly vyšehradské.

V listině není přímo jméno Bohnice, ale jméno, které je velmi připomíná. Listina je sice psána latinsky, ale místní jména se v ní česky skloňují. Je tam tedy „V Boghcích“. Toto jméno je téměř nevyslovitelné, což napovídá, že písař udělal chybu. Ale jakou? Jaké bylo tedy původní jméno této osady?

První prokazatelnou vrchností Bohnic, když nepočítáme panovníka, univerzálního vlastníka země, byla Kapitula vyšehradská. Kapitulou zastupoval její představitel, probošt. Zřejmě nejdůležitějším proboštem Kapituly vyšehradské, který byl současně bohnickou vrchností, byl Jindřich Břetislav, pocházející z kouřimské boční větve Přemyslovců. Dne 23. 5. 1182 byl Jindřich Břetislav vysvěcen na biskupa pražského. Ale tím jeho kariéra nevrcholila. Dal si vyšší cíl: stát se českým knížetem. V srpnu r. 1193 shromáždil vojsko, které táhlo proti Přemyslu Otakarovi I. V tom ho podporoval císař Říše římské Jindřich VI., který v červnu r. 1193 sesadil Přemysla Otakara I. z trůnu kvůli Přemyslově účasti na vzpouře proti Jindřichovi VI. Císař Jindřich VI. dal Čechy i Moravu v léno Jindřichu Břetislavovi. Vojsko Jindřicha Břetislava nakonec nebojovalo, protože vojsko Přemysla Otakara I. ho zradilo. Po sesazení markraběte moravského Vladislava se konečně v červnu r. 1194 Jindřich Břetislav plně ujal svého léna. Ačkoliv nikdo proti němu veřejně nevystupuje, vnímá Jindřich Břetislav skryté nepřátelství a necítí se v této zemi dobře. Proto jede v červnu r. 1197 za císařem pro radu, dojel však jen do Chebu, kde zemřel.

Je zajímavé, že osud Bohnic na začátku bezprostředně ovlivňovali tři panovníci: král Vratislav I., král Vladislav I. a kníže Jindřich Břetislav.

Kapitula vyšehradská byla bohnickou vrchností více než 100 let.

V 1. polovině 13. století mají Bohnice novou vrchnost: klášter benediktinek od kostela sv. Jiří na Pražském hradě. Proč došlo k této změně církevních majitelů, není známo. Stejně tak není jasné, z jakého

důvodu předala později církev Bohnice měšťanům pražským.

V r. 1360, tedy za vlády Karla IV, je vrchností Bohnic Pešl (Petr) Bohuslavův z rodu Olbramoviců. Ti měli kolébku svého rodu na Chebsku. V r. 1264 přichází z Chebu na území Prahy Menhart. Podle jeho nejstaršího syna Wolframa se začalo jejich rodu říkat Wolframovici či Olbramovici. Olbramovici se intenzivně zapojili do dění v našem státě. Sahráli významnou roli ve dvou rizikových etapách dějin, a to po smrti Přemysla Otakara II. a po smrti Václava III. Ačkoliv byli původem Němci, vyzvali k odporu proti Otovi Braniborskému. Iniciovali sepsání dohody proti Otovi Braniborskému. Přispěli finančně k úhradě částky vyžadované Otou Braniborským za péči o královici Václava, bez níž nechtěl Ota Braniborský budoucího krále Václava II. propustit. Po smrti Václava III. v době vlády Jindřicha Korutanského organizovali tábor odpůrců proti němu a pak napomohli tomu, že Jindřich Lucemburský vyslal svého syna Jana za manžela Elišky Přemyslovny.

Olbramovici si kladli i další významné úkoly. Např. otec majitele Bohnic, pana Pešla, založil a financoval špitál na břehu řeky Vltavy s kaplí Šimona a Judy, který po přestavbách v podobě nemocnice existuje dodnes. Karel IV jim dal do zástavy Křivoklát. Měli podací právo ke kostelu sv. Mikuláše na Starém Městě pražském.

V r. 1393 si koupil Bohnice Petr Bojmička, jehož rodina vlastnila Bohnice do husitské revoluce. V husitské revoluci je vrchností Staré Město pražské. Mezi dalšími majiteli jsou různí pražští měšťané, ale také např. rod Vratislavů z Mitrovic.

Na konci 16. století kupuje Bohnice nejvyšší purkrabí Adam z Hradce, a to pro úřad nejvyššího purkrabího Království českého. Nejvyšší purkrabí byli bohnickou vrchností 200 let. Zde uvedeme zmínku jen o jednom z nich, a to z důvodu jeho přímého osobního spojení s bohnickým kostelem. Jmenoval se Bernard Bořita z Martinic. Byl to syn Jaroslava Bořity z Martinic, který byl jednou z obětí defenestrace r. 1618. Funkci nejvyššího purkrabího zastával v 2. polovině 17. století. Pan purkrabí velmi uctíval Pannu Marii

Oettingenskou. Dokonce šel tak daleko, že si nechal na své vinici na Břevnově postavit věrnou kopii bavorského poutního kostela z Oettingenu. Tu pak daroval řádu teatinů (kajetánů), kteří si vedle kostela vybudovali klášter, jehož budova je známá jako Kajetánka. Z kostela zůstalo jen malé torzo, v němž bylo kdysi pohřbeno srdce pana Bořity. Hluboký vztah k Panně Marii Oettingenské projevil pan z Martinic i v bohnickém chrámu, jemuž věnoval plastiku Panny Marie Oettingenské, která je kopií této poutní Madony a pochází již ze 16. století.

Nejvyšší purkrabí byli zdejší vrchností až do vlády Josefa II., jemuž se nelíbilo, že státní úředník je současně pozemkovým vlastníkem, a proto purkrabský majetek převzal pro královskou korunu. Tak byl Josef II. čtvrtým panovníkem, s nímž byl úzce spojen osud Bohnic. Po smrti Josefa II., r. 1791, se stal novou a již poslední vrchností Bohnic zemský zastupitelský sbor, tzv. čeští stavové.

Od r. 1849 byly Bohnice samostatnou politickou obcí, která byla r. 1922 podle zákona o Velké Praze z r. 1920 připojena ku Praze.

Ačkoliv dějiny Bohnic začínají r. 1088, neznamená to, že teprve v té době zde začíná také osídlování. Území Bohnic bylo oblíbené lidmi už v před slovanské době. Slované si vybrali toto místo v 6. století. Prokazatelně zde již v 8. století bylo velké slovanské hradiště, a to v části Bohnic nazývané Zámka. Není tudíž překvapující, že i kostel sv. Petra a Pavla patří k nejstarším kostelům u nás. Byl vystavěn ve 12. století Kapitulou vyšehradskou; konkrétně budovatelem kostela byl zmíněný probošt Gervasius. Kostel byl postaven v románském slohu. Dá se předpokládat, že i další stavební slohy ovlivnily jeho podobu. Radikální přestavba však proběhla až r. 1805. Ta ale nesmetla zcela původní románskou stavbu, o čemž se přesvědčujeme při výstupu na kůr.

Na první pohled se zdá, že vnitřní výzdoba kostela tvoří jednotný barokní celek. Ve skutečnosti mnohá umělecká díla patří až do období po 2. světové válce a jsou spojena s uměleckou dvojicí František Kotrba a Vilma Vrbová-Kotrbová. Též hlavní oltář jen baroko

připomíná. Byl dodán teprve r. 1905 firmou Bušek a synové, pracující na Sychrově. Obraz pro hlavní oltář vytvořil výborný portrétista František Tkadlík, který byl i ředitelem Akademie výtvarných umění. Na obraze jsou zpodobněni oba patroni chrámu, a to stojící sv. Pavel, který něco vypráví sedícímu sv. Petrovi, který se chystá to zapsat. K patronům kostela se vztahují i dva obrazy od Františka Kotrby a Vilmy Vrbové-Kotrbové v hlavní lodi. Autoři na nich nejen zachytili jejich idealizované podoby, ale i některé jejich myšlenky obsažené v Bibli. U sv. Pavla padl výběr na krásná slova o významu lásky pro život člověka.

Na čestném místě hlavního oltáře jsou sochy dvou protimorových patronů, sv. Sebastiána a sv. Rocha. S morovou epidemií souvisí také zajímavá mramorová kroupka, kterou v době morové epidemie r. 1680 daroval kostelu ovenecký purkrabí, jak je na ní česky psáno. (Šlo asi o Zadní Ovenec, nyní Tróju.)

Kostel sv. Petra a Pavla byl od svého vysvěcení v r. 1158 kostelem farním. Po bitvě na Bílé hoře sice farnost obnovena nebyla, avšak bohoslužby se zde nadále konaly pravidelně. Docházel sem kněz od kostela Matky Boží před Týnem. Od konce 17. století zajišťovali duchovní službu františkáni od Panny Marie Sněžné. V r. 1702 byla obnovena farnost v Liboci a Bohnice byly k Liboci přifařeny. Vzdušnou čarou to bylo sice nedaleko, prakticky však vzhledem k terénu (skalnatým břehům řeky Vltavy a Vltavě samé) byl kostel obtížně dosažitelný. Naštěstí už v r. 1738 byla bohnická farnost obnovena.

Na okraj vyprávění o Bohnicích jsme si nechali jednu zajímavost. Kdo by nevěděl, co je to Nobelova cena. Její zakladatel, Alfred Bernhard Nobel, pracoval v 70. letech 19. století v Bohnicích. V r. 1870 získal totiž souhlas, aby při řece Vltavě na katastru Bohnic zřídil továrnu na dynamit. Její zavedení do provozu Nobel osobně vedl.

Braník

Farnost sv. Prokopa

Jméno Braník má základ ve slově obranný. Kdysi totiž nad řekou Vltavou byl v místech Braníka obranný val, který sloužil k ochraně vodní cesty. V průběhu času se zdejší přírodní prostředí zásadně změnilo. Ještě před rokem 1300 byla velká část území Braníka pokryta skalami spadajícími až do řeky. Vltava protékala úzkým údolím s velkými výškovými rozdíly koryta. Proto na řece zde byla peřej nebo spíše vodopád, který nedokázali ani zruční voraři překonat. Cesta vorů tudíž končila nad vodopádem. Příroda zde tak vytvořila vlastně povinné překladiště zboží a též ideální místo pro výběr cla. Pod vodopádem byly pak připraveny další vory, na nichž bylo už zboží dopraveno do cüe.

Na Vltavě bylo 7 míst, kde se vybíralo clo. V Bráníce bylo místo předposlední a na Výtoni poslední. Clo bylo příjmem panovníků. Ti však občas darovali výběr cla institucím či jednotlivcům. Např. r. 1366 svěřil Karel IV výběr cla Kapitulě svatovítské.

S příchodem rodu Lucemburků do naší země nastává rozvoj pražských měst, který je panovnickým rodem velmi podporován.

Měšťané jednak představují své domy tak, že dřevěné části nahrazují částmi kamennými, jednak staví nové kamenné domy. Potřeba stavebního kamene rychle roste. Naštěstí pro kámen není třeba jezdit příliš daleko. Výborný je i v Bráníce. Jan Lucemburský v r. 1320 dává pražským měšťanům privilegium těžít kámen všude a neplatit žádnou odměnu majitelům pozemků, které se mění v lomy. Zpočátku je branický kámen využíván přímo. Později se shledalo, že z tohoto vápence lze vyrobit výborné vápno. Vápenec se dováží ke zpracování do Opatovic. A tak skal soustavně ubývá. Poslední radikální zásah do krajiny provedli v letech 1741–43 Francouzi, kteří sem byli pozváni českým panovníkem Karlem Albrechtem Bavorským. Ti vylámali široké pásmo skal podél Vltavy, aby tam vybudovali hlavní silnici spojující Čechy s Bavorskem.

Poprvé se o Braníce, tehdy nazývaném Brannik, píše ve fundační (zakládací) listině Kapituly vyšehradské, kterou vydal r. 1088 český král Vratislav I. Podle této listiny panovník však nepředal Kapitulě vyšehradské celý Braník. Vrchností zbytku Braníka byly české kněžny. Před rokem 1222 se vlastnická struktura Braníka změnila, takže v tomto roce už může král Přemysl Otakar I. uvést, že celý Braník patří Kapitulě vyšehradské. Zřejmě to ale nebyla ještě definitivní podoba středověké vlastnické struktury Braníka, protože v r. 1271 se k Braníku hlásí choť Přemysla Otakara II., Kunhuta. Královna Kunhuta předala příjmy z Braníka řádu Křižovníků s červenou hvězdou pro jejich špitál u Juditina mostu. V r. 1328 Eliška Přemyslovna dává lesy kolem Braníka do zástavy řádu Německých rytířů se sídlem u kostela sv. Benedikta na Větším Městě pražském. Němečtí rytíři převedli zástavu na měšťanskou rodinu Duršmídů. Duršmídové nechali část lesů vykácet a na jejich místě založili vinice.

Je otázka, jakým způsobem získala část Braníka Kapitula Pražského kostela. Jisté však je že r. 1330 Kapitula Pražského kostela neboli Kapitula svatovítská prodala svůj podíl v Bráníce majiteli Krče, Moravcovi. Před husitskou revolucí se o Braník dělí tito vlastníci: Kapitula vyšehradská, panovnice a pražští měšťané.

Zkusme ze střípků historie vytvořit jakousi představu o dějinách Braníka. Začněme tou částí Braníka, která v r. 1330 náležela Kapitulě vyšehradské. V1. polovině 16. století byl jejím majitelem Jan Choceňský. Byl to významný staroměstský patricij bydlící v domě „U zlatého prstenu“. (Nyní tam sídlí Galerie hlavního města Prahy.). Byl současně pozemkovým vlastníkem. Tím se však jeho činnosti neuzavíraly. Působil ještě jako učitel na lékařské fakultě Karlovy univerzity a ve své tiskárně vydával odbornou literaturu z oblasti medicíny a teologie. Sám vlastnil slavnou knihovnu, kterou odkázal kostelu Matky Boží před Týnem. Majetek pana Choceňského v Bráníce byl po jeho smrti v r. 1545 převeden na Staré Město pražské. Pan Choceňský však uvedl podmínku, že příjmy z Braníka bude Staré Město pražské předávat kostelu sv. Jiljí a jeho škole. Tuto podmínku skutečně Staré Město pražské plnilo.

Staré Město pražské mělo v Bráníce i jiné majetky. Tý získalo začátkem husitské revoluce jako konfiskáty původně náležející Kapitulě vyšehradské a královně Žofii. Zikmund ale vše Starému Městu pražskému odebral, a tak pak velká část Braníka byla vlastněna panovníky. Král Jiří z Poděbrad ji dal do zástavy bývalému vlastníkovi – Starému Městu pražskému. Protože se jeho nástupci, Vladislavu Jagelonskému, nepodařilo zástavu vyplatit, propadla tato část Braníka. ve prospěch Starého Města.

V roce 1547 podlehl majetek Starého Města pražského konfiskaci. Z podnětu samotného panovníka Ferdinanda I. si Braník coby konfiskát koupil jeho osobní sekretář Florián Griespek z Griespachu. Do roka, tj. r. 1549, jej však prodal Janu Domažlickému, měšťanovi pražskému.

V r. 1578 opět projevil zájem o Braník Staré Město pražské a skutečně jej získalo. Později si Staré Město koupilo i svůj bývalý majetek v sousedních Modřanech. Tak se vytvořila situace, kdy titíž majitelé, resp. uživatelé, a to Staré Město pražské a kostel sv. Jiljí, měli příjmy ze dvou sousedních vsí. V zájmu sjednocení majetku a vytvoření větších ekonomických celků proběhla v r. 1593 transakce

spočívající v tom, že farář od kostela sv. Jiljí předal svůj modřanský majetek Starému Městu a zastupitelé Starého Města předali staroměstský majetek v Bráníce faráři od kostela sv. Jiljí. A tak se stalo, že od r. 1593 byli univerzální vrchností v Bráníce faráři od kostela sv. Jiljí.

Po bitvě na Bílé hoře Ferdinand II. zasáhl do záležitostí církve tím způsobem, že odebral účastníkům stavovského povstání patronáty, resp. podací práva nad kostely. To se dotklo i kostela sv. Jiljí, nad nímž mělo v té době patronát Staré Město pražské. V r. 1626 daroval Ferdinand II. kostel sv. Jiljí včetně pozemků kolem kostela řádu dominikánů. Tím automaticky přešel Braník též do vlastnictví řádu dominikánů. Ti v krátké době postavili v místě kdysi tvrze a později staroměstského dvora letní rezidenci stojící tam dodnes. Také v Bráníce založili později populární Branický pivovar.

V r. 1662 dominikáni prodali branické panství tehdy velmi bohatému Starému Městu pražskému, které obdrželo velké peníze od Ferdinanda III. jako odměnu za hrdinství Staroměstských ve třicetileté válce. Branické panství spojilo Staré Město s panstvím v Libni, kde bylo správní centrum. Staré Město, resp. pak od r. 1784 Praha byly posledními branickými vrchnostmi. Dominikáni sice prodali Branické panství, ale ponechali si v Bráníce objekty, které tam vybuďovali, a to rezidenci a pivovar.

V r. 1922 se stal Braník součástí Velké Prahy.

Přestože Braník patří k nejstarším původně samostatným osadám na území Prahy, jeho farnost patří k nejmladším. Po staletí byl Braník přifařen ke kostelu sv. Archanděla Michaela v Podolí. Dominikáni umožňovali Branickým, aby se účastnili bohoslužeb v jejich kapli sv. Kříže v rezidenci, a to až do r. 1899, kdy byla kaple zrušena. Branická farnost existuje od 1. ledna 1907.

V r. 1892 byl vytvořen spolek pro výstavbu kostela. Základní kámen kostela byl položen r. 1900. A již 22. září 1901 byl nový kostel vysvěcen. Projekt vypracoval stavební rada Rudolf Vomáčka. V době vysvěcení neměl ještě kostel věž. Ta přibyla r. 1904. Podle legendy o sv.

Prokopovi se vždy sv. Prokop při své cestě ze Sázavského kláštera na Pražský hrad zastavoval v Braníci, aby si zde odpočinul. Bylo proto logické, že byl branický kostel zasvěcen právě sv. Prokopovi.

V interiéru kostela se setkávají předměty historické s moderními. Např. v podvěží je Ukřižovaný z 18. století, který kontrastuje s novodobým Ukřižovaným od Lud'ka Tichého. Představivost diváka si vyžaduje abstraktní Křížová cesta od Jana Kramářika.

Ještě o jedné umělecké památce v tomto kostele je třeba se zmínit, a to o tzv. Panně Marii Vltavské. Je to vlastně dar řeky Vltavy z r. 1890. Tehdy totiž byla řekou přinesena při velké povodni. Ačkoliv v mnoha novinách byl vytištěn inzerát vyzývající vlastníka této krásné historické plastiky, aby se o ni přihlásil, nikdo se neozval. A tak našla Panna Maria Vltavská své nové čestné místo v kostele sv. Prokopa v Braníci.

Břevnov

Farnost sv. Markéty

Dějiny Břevnova začínají r. 993. Poprvé se o něm jako o Břevnově píše v zakládací listině Břevnovského kláštera, vydané knížetem Boleslavem II. Listina je však falzum z doby vlády Přemysla Otakara I. V souvislosti s touto listinou prokázali benediktini velkou obezřetnost. Požádali krále Přemysla Otakara I. o potvrzení zakládací listiny. Přemysl Otakar I. vyhověl, a tak vznikla listina, v níž je opis zakládací listiny Břevnovského kláštera a potvrzující dodatek. K listině připojil král svou zlatou pečeť. Tento dokument má mimořádnou historickou cenu.

Území Břevnova se v průběhu času měnilo. Např. podle tzv. stabilního katastru z doby vlády vnuka Marie Terezie, Františka, zahrnoval Břevnov Velký Břevnov, Malý Břevnov, Horní Liboc a Tejnku. V 19. století byla Horní Liboc připojena k Dolní Liboci. Ve 20. století se území Břevnova zvětšilo o plochu sportovních stadionů, které původně náležely do Střešovic.

Nejblíže Břevnovskému klášteru byla Tejnka, která asi vznikla až za vlády Jana Lucemburského kolem poplužního dvora Břevnovského

kláštera. Existuje však i názor opačný, podle něhož Tejnka, hrazená osada, je starší než Břevnovský klášter a právě v této hrazené osadě si benediktini založili poplužní dvůr. Tejnka se rozkládala v podstatě mezi nynějšími ulicemi Bělohorskou a Patočkovou. Jednu dobu se rozlišovalo mezi Starou Tejnkou a Novou Tejnkou. Tejnku připomíná ulice „Nad Tejnkou“. Na území Tejny byly dva slavné zájezdní hostince, a to „Závěrka“ v blízkosti Strahovské brány a na opačném konci „U kaštanu“.

Velký Břevnov, původně ves ulicového typu, byl východně od kláštera, a to kolmo na dvě návrší, Střešovické návrší a Strahovské návrší. Osada byla rozšiřována od doby vlády Karla IV zakládáním vinic s viničnými domky. V 17. století malé viničné domky byly nahrazeny velkými viničnými usedlostmi, z nichž k nejznámějším patří Šlejferka, Petinka a Malovanka.

Druhým významným objektem na území Břevnova byla Kajetánka, čili klášter řádu kajetánů neboli theatinů. Tento řád založil r. 1524 se svými přáteli biskup theatský Jan Petr Caraffa, který byl r. 1555 zvolen za papeže pod jménem Pavel IV. Řád theatinů vytvořil a aplikoval systém křesťanské výchovy dětí a mládeže. S řádem se seznámil r. 1665 nejvyšší purkrabí Království českého, Bernard Bořita z Martinic, když přes naše území procházela skupina členů tohoto řádu, která směřovala na misi do Ruska. Pan z Martinic daroval řádu svou vinici s kaplí na Břevnově i peníze na výstavbu kláštera a kostela na tomto pozemku. Podle jeho přání byl kostel kopií poutního kostela v Öttingu v Bavorsku. Umístění tohoto kláštera nebylo však právě vhodné, protože theatini tam vlastně byli odtrženi od světa. Proto pro ně pan Bernard Bořita hledal vhodnější místo a našel ho v podobě Trauttmansdorfského paláce v blízkosti hradu. K panu z Martinic se připojili další donátoři, jako např. hraběnka Šternberková, kteří společným úsilím postavili pro řád vedle Trauttmansdorfského paláce kostel Panny Marie Einsidelnské. V krátké době ale kostel vzhledem k velkému zájmu veřejnosti o bohoslužby u theatinů nestačil. Byly tudíž shromážděny prostředky na stavbu dalšího kostela v nynější Nerudově

ulici, nazvaného kostel Panny Marie pod ochranou Boží Prozřetelnosti, který je znám jako kostel sv. Kajetána. Řád theatinů přes své společensky významné zaměření nepřežil josefínské reformy. Kostely byly odsvěceny. Nakonec se ale Malostranským podařilo zachránit kostel sv. Kajetána. I Břevnovský klášter a kostel theatinů přestaly koncem 18. století plnit svou původní roli. Začátkem 19. století si Kajetánku koupili Kounicové. Ze zahrady udělali anglický park a pustili se do bourání kostela. To vyvolalo velký odpor Břevnovanů, kterým se podařilo z kostela zachránit alespoň torzo připomínající románskou rotundu.

Od 10. století byl břevnovskou vrchností Břevnovský klášter. Postavení benediktinských poddaných bylo mnohem příznivější než poddaných jiných vrchností. Poddaní byli poměrně svobodní, takže jim úkoly nemohl zadat ani panovník. Benediktini se v duchu hesla „Modli se a pracuj“ nevyhýbali ani fyzické práci. Rozuměli např. zemědělské výrobě a své poddané učili novým metodám v této oblasti lidské činnosti. Kladli velký důraz na vzdělání. Už ve 12. století byla v areálu kláštera škola. Zprvu byly do školy přijímány děti, o nichž se předpokládalo, že jednou jako dospělí vstoupí do řádu. Později jejich školu navštěvovaly všechny děti benediktinských poddaných. Škola byla v blízkosti klášterní brány. Dodnes ji připomínají ořešáky. Prvý ořešák byl vysazen u školy na paměť sňatku Františka Josefa I. s Alžbětou. Stará budova školy pak byla r. 1886 nahrazena novou dodnes stojící budovou, která je nyní od Břevnovského kláštera oddělena hlavní ulicí.

Začátky kláštera byly obtížné. Za pouhé dva roky po založení Břevnovského kláštera Boleslavem II. nechal týž panovník vyvraždit slavníkovskou Libici, rodiště spoluzakladatele Břevnovského kláštera, sv. Vojtěcha. V klášteře vznikla proto panika a břevnovští benediktini uprchli do kláštera v Panonhalmě v Uhrách. Navrátit se odvážili až za vlády knížete Břetislava I. Ten se stal velkým podporovatelem Břevnovského kláštera, za což se mu dostalo označení „2. zakladatel kláštera“. Od té doby pokračuje stálý vzestup kláštera, který dosahuje vrcholu za Karla IV. Benediktini z Břevnova si zřídili filiální klášter v

Broumově. V té době mají přes 40 poplužních dvorů a přes 80 vesnic. Rozvoj je narušen husitskou revolucí. Avšak benediktini, jako už mnohokrát předtím i teď projeví svou obezřetnost. Odhadli včas vývoj v zemi a všechen cenný movitý majetek přestěhovali do Broumova, kam potom odešlo i vedení řádu a další členové. Jen několik málo benediktinů zůstalo na Břevnově, aby dohlíželi na areál, a ti byli 22. května r. 1420 husity upáleni. Komplex Břevnovského kláštera převzalo Staré Město pražské, které se tak stalo břevnovskou vrchností.

Rok 1436 se považuje za rok skončení husitské revoluce. Tehdy se vlády ujal Zikmund Lucemburský. Ten v duchu smlouvy s husity nevrací husity zkonfiskovaný majetek. V souvislosti s Břevnovským klášterem však udělal jednu z mála výjimek a Břevnovskému klášteru potvrdil jeho majetek v plném rozsahu. Přesto benediktinům se nedostává peněz na to, aby se mohli pustit do odstraňování škod. Obnova komplexu kláštera je zahájena až v 16. století. Když pak je dílo dokončeno, začíná ničení Břevnovského kláštera v souvislosti s třicetiletou válkou.

Roku 1701 se pouští břevnovští benediktini do generální přestavby. Po stránce materiálového zajištění přestavby jsou benediktini soběstační. Kámen těží v lomu na nedalekém Větrníku. Vyrábějí si sami vápno i cihly. Jejich poddaní se tudíž musí učit novým odbornostem.

Století osmnácté je velmi neklidné. Marie Terezie velkou část doby své vlády proválčila v bojích za dědictví po předcích. Ačkoliv od Břevnova je daleko do Vídně, válečné události se jej také dotkly. Roku 1741 si vybral Břevnovský klášter za své dočasné sídlo český král Karel Albrecht Bavorský, jemuž čeští představitelé dali přednost před Marií Terezií. V letech 1741–1742 obsadili Břevnovský klášter francouzští vojáci, kteří přišli na pomoc Karlu Albrechtovi. Při té příležitosti vypálili ves Břevnov. Roku 1744 se do kláštera nastěhovali Prusové a změnili ho v lazaret. V klášteře zemřelo tehdy na 600 vojáků, pro něž bylo vytvořeno pohřebiště hned vedle kláštera. Dodnes se zahradě tam později vzniklá říká Prejzovka. Využití kláštera pro lazaret se pak

opakuje v letech 1757 (opět lazaret Prusů) a r. 1814 v souvislosti s napoleonskými válkami.

Mezi těžké dny se vklínily i dny pěkné, a to když např. klášter navštívila Marie Terezie s chotěm, či vnučka Marie Terezie, Marie Anna. Ta jako členka panovnického rodu měla právo vstoupit i do klauzury. Té se v klášteře tak zalíbilo, že požádala, zda by jí tam mohli benediktini někdy uvolnit část pro pobyt. A skutečně od r. 1797 po 3 léta bydlívala Marie Anna každoročně několik měsíců v Břevnovském klášteře.

Rokem 1848 přestaň být benediktini břevnovskou vrchností; r. 1907 byl Břevnov povýšen na město.

Vraťme se však nyní do 17. století, kdy Břevnovský klášter byl personálně spojen s událostí, která měla dopad na celou Evropu: r. 1602 vnutil Rudolf II. břevnovským benediktinům za opata opata z Řezná Wolfganga Selendera. Tomu se nelíbí, že v Broumově v blízkosti opatské rezidence, součásti tamního filiálního kláštera, si postavili protestanti kostel. Obrací se proto na arcibiskupa Lohelia se žádostí o zákaz činnosti tohoto kostela. Pan arcibiskup dobře ví, že protestantský kostel nebyl postaven protizákonně, a proto o věci nehodlá osobně rozhodnout a záležitost přehrává na císaře Matyáše, který skutečně zakázal bohoslužby v broumovském protestantském kostele. Broumovští se dověděli, kdo byl iniciátorem toho zákazu, a tak když opat Seiender přijel do Broumova, vyhnali ho z města. Tím ale problém ukončen nebyl. Záležitost zákazu činnosti broumovského protestantského kostela spolu se zbouráním protestantského kostela v Hrobu se dostala do programu stavovského sněmu v r. 1618 a byla vlastně jednou z jisker stavovského protihabsburského povstání a zprostředkovaně třicetileté války, která stavovským povstáním začíná. Zdá se, že opat Seiender byl do určité míry konfliktní člověk. Začal např. nejdelší soudní spor v našich dějinách, a to o vodu v Libockém rybníce. Proti sobě stály Břevnovský klášter a Pražský hrad. Spor byl vyřešen až r. 1872 takto: voda patří Hradu, ale ryby v ní Břevnovskému klášteru.

Dějiny břevnovské farnosti začínají spolu s Břevnovským klášterem,

tedy rokem 993. Avšak poprvé je farnost zmíněna až r. 1380. O farnost převážně pečovali benediktini, kteří pro potřeby farnosti zapůjčovali svůj klášterní kostel. Po návratu benediktinů z Uher za knížete Břetislava I. byly v areálu dva kostely; který z nich byl farním kostelem, není známo. Jeden z kostelů byl zasvěcen sv. Vojtěchovi, patrony druhého kostela byli sv. Alexius, Bonifác a Benedikt. První z kostelů zanikl. Roku 1262 král Přemysl Otakar II. po vyhrané bitvě nad Uhry u Kressenbrunnu daroval Břevnovskému klášteru tam získané ostatky sv. Markéty, od té doby chované v klášteře jako vzácné relikvie. Po obdržení těchto ostatků rozšířili benediktini zasvěcení kostela o zasvěcení sv. Markétě. Složitě zasvěcení bylo zjednodušeno r. 1590, odkdy má klášter jen jednoho patrona, a to sv. Markétu Antiochijskou.

Původní předrománský chrám sv. Alexia, Bonifáce a Benedikta je nyní kryptou barokního kostela sv. Markéty, který získal stávající podobu v letech 1708 až 1715. Architekt a stavitel chrámu Kryštof Dientzenhofer pojal chrám jako loď směřující k Bohu. Patronku chrámu zpodobnil pro hlavní oltář sochař Matěj Václav Jäckel. Na výzdobě interiéru se podíleli i další sochaři (např. Richard Prachner). Z malířů je třeba se zmínit alespoň o Petru Brandlovi, který pro tento chrám vytvořil celý soubor závěsných obrazů, a o autorovi nástropních maleb Janu Jakobovi Steinfeldovi.

Bubeneč

Farnost sv. Gotharda

Historie Bubeneče začíná rokem 1197. V tomto roce je Bubeneč poprvé zmíněn v listině vydané českým knížetem Jindřichem Břetislavem. Jindřich Břetislav byl Přemyslovec, pocházející z postranní větve Děpolticů, jejímž zakladatelem byl syn knížete Vladislava I., Děpolt I. Jindřich Břetislav vedl permanentní spor o český trůn s Přemyslem Otakarem I., který vyřešila ve prospěch Přemysla Otakara I. v roce 1197 smrt Jindřicha Břetislava.

Onu listinu vydal Jindřich Břetislav jménem bl. Hroznatý. Hroznatá byl západočeský šlechtic. Založil mužský premonstrátský klášter v Teplé a ve spolupráci se sestrou Voj slávou ženský klášter v Chotěšově. V roce 1197 se bl. Hroznatá chystal na křížovou výpravu. Protože mu zemřela manželka i jediný syn a neměl tudíž přirozeného dědice, usoudil, že před cestou, která by mohla znamenat jeho smrt, je správné sepsat poslední vůli a tím zabránit případnému nepořádku v majetkových vztazích. Poslední vůli potvrdil a zveřejnil r. 1197 kníže Jindřich Břetislav. Univerzálním dědicem ustanovil Hroznata klášter Teplá. V seznamu majetků byl i Ovenec, což je původní jméno

Bubenče.

Ovenec ležící v blízkosti hradu Praha, rozdělila Vltava na pravobřežní Zadní Ovenec (nyní Troja) a levobřežní Přední Ovenec. Jméno Bubeněč vzniklo překladem jména Ovenec do němčiny a zpětným překladem do češtiny. Neoficiálně se Přední Ovenec nazýval Bubeněč už v 17. století, oficiálně až od r. 1881.

Hroznatá se z křížové výpravy vrátil a žil ještě 20 let. To už byl členem řádu premonstrátů v Teplé, kde byl pověřen funkcí ekonomického správce. Tato role stála bl. Hroznatu život. Loupeživí rytíři ho unesli a žádali od kláštera výkupné. Hroznatá si zakázal, aby bylo výkupné za něj uhrazeno, neboť nechtěl kvůli své osobě použít řádové peníze. Tím si podepsal ortel smrti. V r. 1217 byl na hradě Kinsberk únosci zavražděn.

Rokem 1217 se podle poslední vůle z r. 1197 stal vrchností Bubenče premonstrátský klášter v Teplé. Toto vlastnictví o 2 roky později potvrzuje papežskou listinou Honorius III. V průběhu 13. století přešel Bubeněč do vlastnictví ženského premonstrátského kláštera v Chotěšově. O Bubeněč projevil zájem král Přemysl Otakar II. Usoudil, že jsou tam výborné podmínky pro založení obory, a proto část území Bubenče klášteru odebral. Jakési vyrovnání s klášterem v Chotěšově udělal až jeho syn Václav II.

Založení Královské obory proběhlo kolem roku 1268. Při datování se vychází z toho, že r. 1268 tam Přemysl Otakar II. vybudoval lovecký hrádek, který po přestavbách stojí vznešeně na návrší dodnes. Bez ohledu na to, že panovníkovi náležela jen část Bubenče (Královská obora), ustanovil Jan Lucemburský r. 1320 dva správce pro Bubeněč: proboštovi Kapituly svatovítské svěřil oboru a o zbytek Bubenče se měl starat nejvyšší purkrabí Království českého. Husitská revoluce zbavila funkce probošta, zůstal jen nejvyšší purkrabí. Jeho úloha se v průběhu let změnila ze správce v majitele, čili ve vrchnost. To se nelíbilo Josefu II., proto Bubeněč „zestátnil“ a podřídil přímo královské koruně. Po jeho smrti byl tento majetek předán zemské samosprávě (Českým stavům), která byla vrchností do r. 1848.

V r. 1849 je už Bubeneč politickou obcí s právem volit své zastupitelstvo. V 90. letech 19. století se Bubeneč uchází o připojení ku Praze. Aby nevstoupil do svazku s Prahou jako chudý příbuzný, modernizuje se. Buduje např. vodovod s vodárnou, která tvoří dominantu Letné. Současně zkouší vedení obce ve Vídni možnost povýšení na město. Bohužel však Bubeneč nevyhovuje některým kritériím. Zejména je tu malá hustota obyvatelstva, vyvolaná tím, že velkou část území zabírá Královská obora, která je po připojení tzv. Štěpnice, neboli německy Buamgarten, nazývána Stromovka. O tom, která varianta se uskuteční, rozhodl nevědomky císař František Josef I. při své návštěvě Bubenče 26. října 1904. Císař si zakládal na tom, že si projevy připravuje sám a přednáší je k lidu v jazyce navštíveného místa. A tady pochválil, jak se mu líbí toto „město“. Tohle samozřejmě zastupitelstvo nepřeslechlo a od 26.10.1904 prohlašovalo Bubeneč za město. Vídeňská administrativa výrok panovníka nechtěla potvrdit. Teprve r. 1910 vydala listinu o povýšení Bubenče na město, kterou nenechala ale podepsat císařem, jak to bylo běžné, jen nějakým úředníkem. I druhá varianta se nakonec realizovala a od r. 1922 je Bubeneč součástí Prahy.

V době míru těžil Bubeneč z blízkosti k Pražskému hradu. To, co bylo v době míru výhodou, se ale změnilo v době válek ve strategickou nevýhodu. Nepřátelé, kteří táhli na hrad Praha, často nejprve ničili Bubeneč. Tak např. velké škody v Bubenči způsobili Švédové, kteří se zde doslova zakopali, a přestože třicetiletá válka byla ukončena Vestfálským mírem r. 1648, v Bubenči byli ještě v září r. 1649. Velmi „kulturně“ se vůči Bubenči zachovali r. 1742 Francouzi, kteří bezohledně vystříleli v Královské oboře zvěř a vykáceli mnoho stromů včetně lipové aleje, která spojovala Hrad s Královskou oborou. V r. 1757 dokonce došlo v Bubenči k bitvě s Prusy.

Nebyly však jen dny smutné až tragické. Byly i dny veselé a k nim patřilo úterý po Velikonocích, kdy se otevřely brány Královské obory. Tam pak probíhaly různé soutěže a jiné zábavy. Odkdy se tato akce konala, není známo. Ale určitě to bylo už před rokem 1624. Tehdy totiž

se oborník dotazuje v královské kanceláři, zda může otevřít oboru, Jak je odedávna zvykem“, když je právě na Pražském hradě přítomen císař Ferdinand II. Zástupy putující do Královské obory nutně procházely Bubenčem. A tak někoho napadlo, že by Bubenec se měl též nějak prezentovat. Po vzoru ševců z Nuslí v úterý po Velikonocích zde začali pořádat krejčí vítání jara. Slavnosti se říkalo „Slamník“; účastníci si mohli odnést jako suvenýr malé slamníčky ušité krejčími. I v našich dnech přicházejí zástupy do Bubenče. Mají však už jiný cíl. Je to například tehdy, když na fotbalovém stadionu na Letné hraje pražská Sparta, anebo na Výstavišti je nějaký významný hokejový zápas.

Pevným bodem v Bubenči, který prošel bez velké úhony různými strážněmi, je kostel sv. Gotharda. Patron kostela žil na přelomu 10. all. století (zemřel r. 1038). V jeho životním snažení lze nalézt mnoho shodného se sv. Vojtěchem. Oba byli zastánci reformního hnutí v církvi, kterému se říkalo Clunyjské hnutí podle kláštera benediktinů ve Francii, kde mělo svůj původ. Jedním z hlavních cílů hnutí bylo dosáhnout plné nezávislosti církve na světské moci. Oba byli nejvyššími představiteli církve ve svých zemích (sv. Gothard v Bavorsku). Sv. Gothard se specializoval na péči o děti, zejména o opuštěné děti, pro něž stavěl útulky a staral se o jejich vzdělání. Tak ho také zachytila na hlavním oltářním obraze vídeňská malířka Barbara Kraftová.

O zdejším kostele se poprvé píše r. 1278. Je možné, že kostel měl svého předchůdce v kapli při dvorci bl. Hroznatý. Hroznatá byl ve styku s Bavorskem, s nímž sousedilo jeho západočeské panství, a nebylo by tudíž překvapující, kdyby si pro zasvěcení kaple vybral právě tohoto světce. Románský kostel sv. Gotharda, který předcházel stávajícímu kostelu, však stál již na konci 12. století, a tak není ani vyloučeno, že chrám založil sám bl. Hroznata.

Již r. 1278 je kostel uváděn jako farní. V r. 1738 po obnovení farnosti v Bohnicích byl Bubenec přifařen k Bohnicím, čímž vznikla pro bubenečské farníky velmi složitá situace s dostupností farního kostela. Usilovali tudíž o obnovu farnosti. Současně žádali o výjimky, aby svatby, křtiny či pohřby mohli konat v nedalekém chrámu sv. Víta

na Pražském hradě. To jim bylo povolováno. Vneslo to však do záznamů o těchto úkonech určité nesrovnalosti. Prvním krokem k realizaci úsilí farníků o obnovu farnosti bylo r. 1772 zřízení lokálie v Bubenči. Společnou snahou bubenečského kaplana Jana Koutského a farníků byla konečně r. 1787 farnost obnovena.

Po obnovení farnosti vznikl nový problém, a to kde konat bohoslužby. Románský kostel nevyhovoval rozměrem a též téměř havarijním stavem. Bylo tudíž třeba urychleně shromáždit peníze na výstavbu nového kostela. Sbírkou vynesly částku, která neumožňovala požádat o projekt nějakého renomovaného architekta. Stavby se ujal pan Šmaha, stavitel z Podbaby, který postavil chrám za pouhých 6 700 zlatých (pro srovnání: hrabě Nostic pořídil zhruba čtvrt století předtím Stavovské divadlo za 80 000 zlatých). Na tomto chrámu je vidět, když někdo dělá svou práci s láskou. A to se panu Šmahovi upřít nedalo, a tak postavil půvabný kostel.

V dubnu r. 1801 byl stržen starý kostel a už 18. října téhož roku byl nový kostel vysvěcen. Jenže radost z díla netrvala dlouho. Velkým problémem se stal strop z nevyzrálého dřeva, který hrozil zřícením. Proto už r. 1809 byly provedeny nezbytné opravy. Při té příležitosti byl pozván jako konzultant významný architekt Zobel, který ale žádné zásadní změny nedoporučil. K půvabné stavbě patří i půvabná plastická výzdoba interiéru, která je dílem Ignáce Platzera, a to z druhé generace této slavné sochařské rodiny.

Butovice

Farnost sv. Vavřince

Jsou místa, kde je minulost stále živá. Jejím působení na nás se těžko ubráníme. Takovým místem jsou určitě staré Butovice. Snad je to dáno tím, že toto území na vrcholu kdysi podmořské sopky si lidský rod vybral za svůj domov už před tisíci lety.

Předslovanské hradiště z mladší doby kamenné na ploše 9 hektarů využili později Slované. Úlohu centrálního slovanského hradiště odebralo butovickému hradišti teprve pražské hradiště budované kolem roku 880 přemyslovským knížetem Bořivojem I.

O 200 let později začíná historie Butovic. Poprvé se o Butovieích, tehdy nazývaných Butonice, píše v zakládací listině krále Vratislava I. Král Vratislav I. podle této listiny daroval Kapitulě vyšehradské kromě jiných majetků také jeden poplužní dvůr s poddanými v Butovicích. Darování Butovic i jiných vsí, dvorů a poddaných potvrdil kníže Soběslav I. v r. 1130.

Další listina, týkající se Butovic, je z r. 1222. Opět ji vydal panovník. V ní se uvádí, že v Butovieích má ornou půdu Jindřich Vladislav. Kdo to byl, že se jím zabýval sám král Přemysl Otakar I.?

Zdá se že z našeho povědomí toto jméno vymizelo, a přitom Jindřich Vladislav byl dokonce českým knížetem, který panoval pod jménem Vladislav III. Jindřich.

Vladislav III. Jindřich byl netypickým Přemyslovcem. Od mnohých Přemyslovců se lišil tím, že se nenechal oslepit mocí a zachoval si moudrý pohled na okolnosti, které se zdály být pro něj tak příznivé. Vždyť měl za sebou podporu samotného císaře Říše římské Jindřicha VI. Ten mu dal r. 1197 Čechy v léno. Císař tak manifestoval nespokojenost s Přemyslem Otakarem I., který se sice už r. 1192 ujal vlády, ale pak kvůli nešťastné účasti v neúspěšné vzpouře proti tomuto císaři byl císařem sesazen.

Vladislav III. Jindřich byl mladším bratrem Přemysla Otakara I. Podle nástupnických pravidel stanovených jejich předkem Břetislavem I. měl nárok na český trůn starší Přemysl Otakar I. Jenže něco jiného byla nástupnická pravidla a něco jiného rozhodnutí císaře. Císařovo rozhodnutí mělo pochopitelně větší váhu.

Vladislav III. Jindřich po půl roce vlády udělal to, co si asi nikdo neuměl představit: abdikoval ve prospěch svého bratra Přemysla Otakara I. Tak předešel možnému vojenskému konfliktu mezi přemyslovskými sourozenci. Přemysl Otakar I. dokázal ocenit bratrův čin a vždy mu za to projevoval vděčnost.

Vladislav III. Jindřich po abdikaci odešel na Moravu, kde působil jako markrabě moravský. Tam zanechal po sobě významnou hmotnou památku ve formě cisterciáckého kláštera na Velehradě, který založil a kde je též pohřben.

Vladislav III. Jindřich patří tudíž do řady osobností, jejichž životy byly nějakým způsobem spojeny s Butovicemi a současně i s celou naší vlastí.

Nyní se však vraťme k butovické vrchnosti, Kapitule vyšehradské. Ta byla šířitelem nejen křesťanství, ale i kultury a vzdělanosti. Její členové, kanovníci, mnohokrát ovlivnili české i evropské dějiny. V Kapitule vyšehradské působil jako právník i jako kněz Jan Volílinův, kterého celý svět zná jako sv. Jana Nepomuckého. Kanovníkem byl i

Jan Ondřejův, jemuž jeho studenti na Karlově univerzitě přezdívali Šindel. Jeho jméno je sice téměř zapomenuto, ale jeho dílo nikoliv. Byl to právě on, kdo jako matematik a astronom propočítal údaje pro konstrukci Staroměstského orloje. Kanovníkem Kapituly vyšehradské byl též Petr z Aspeltu, později arcibiskup mohučský, který výrazně přispěl ke spojení rodu Přemyslovců a Lucemburků, a tak si zajistil nehynoucí zásluhu o osud této země.

Kapitula vyšehradská prodala Butovice za vlády Karla IV. řádu kartuziánů. Kapitula vyšehradská však nebyla jedinou butovickou vrchností, protože král Vratislav I. si část Butovic ponechal. Tato část pak přešla do vlastnictví panovnic. Na počátku husitské revoluce mají tudíž Butovice dva vlastníky: řád kartuziánů a královnu Žoii. Oba vlastníci jsou husitům nepřijemní a oběma vlastníkům husité majetek zkonfiskovali, načež ho předali Starému Městu pražskému.

Po skončení husitské revoluce císař Zikmund Lucemburský Butovice Starému Městu pražskému odebral, aby je ale vzápětí dal témuž městu do zástavy. Ta pak propadla za Jagelonců ve prospěch Starého Města pražského. Pražané využívali Butovice až do r. 1547, kdy o ně přišli konfiskací. Tímto aktem se vlastně vrchností Butovic stal Ferdinand I.

Královská komora, která spravovala konfiskáty, prodala Butovice r. 1550 Martinovi Smilovi ze Stojed, který je o 6 roků později prodal Albrechtovi Bryknarovi z Brukštejna. Znak pana Bryknara byste našli v síni Nových zemských desek na Pražském hradě, neboť byl jedním z nejvyšších státních úředníků, a to místosudím. Rovněž skoro 20 let zastával funkci královského prokurátora. Rytíř Bryknar byl také velkým pozemkovým vlastníkem. Kromě Butovic mu náleželo např. i Libeňské panství.

Rodina Bryknarů prodala r. 1582 Butovice Vilémovi z Malovic. Makmcové byli stará česká šlechta, známá od doby Jana Lucemburského. Byli nebohatí, ale vždy velmi angažovaní v událostech v naší zemi. V této rodové tradici pokračoval i majitel Butovic, pan Vilém. Byl státní úředník. Měl na starosti výběr daní, jímž se dříve

řikalo berně, a proto jeho úřad byl úřadem nejvyššího berníka. Byl také politik. Byl jedním ze zástupců rytířského stavu najednáních zemského sněmu.

Na zasedání sněmu v r. 1585 byl Vilém z Malovic zvolen mluvčím rytířského stavu. A právě v této roli zasáhl do dějin Království českého. Na sněmu se projednával výnos Rudolfa II., jímž chtěl Rudolf II. napravit poměry v této zemi. Rudolf II. totiž těžce nesl, že bohatá katolická menšina nemá v podstatě politickou moc. Nechal si prověřit vztahy uvnitř protestanského tábora a rozhodl se zaútočit na nejslabší článek protestanské většiny, jímž se jevila Jednota bratrská. Shodou okolností Vilém z Malovic byl členem Jednoty bratrské, takže útok na Jednotu bratrskou se ho osobně dotkl. Jako mluvčí rytířského stavu pronesl na sněmu r. 1585 sice krátký, ale výstižný projev k výnosu Rudolfa II. V něm upozornil Rudolfa II. na to, že v případě, bude-li takto Rudolf II. pokračovat, musí počítat s odporem. Jak se uměli lidé u nás postavit proti panovníkovi, Rudolf II. dobře věděl. Svůj výnos stáhl z programu zasedám sněmu. Ale nejen to, už nikdy veřejně nevystoupil proti protestantům a dokonce pak r. 1609 vydal onen slavný Rudolfův majestát, jímž vlastně protestanty podpořil.

Pan Vilém z Malovic v r. 1585 prodal Butovice panu Adamovi z Hradce, který patřil do okruhu Rudolfa II. Ten později pověřil pana Adama nejvyšší státní funkcí, funkcí nejvyššího purkrabího Království českého s právem a povinností zastupovat panovníka.

Z dalších významných osobností své doby, jimž též náležely Butovice, je třeba se zmínit o Albrechtovi Pfefferkomovi z Ottopachu. Ten byl tajným radou při královské komoře a komisařem pro obranu země. Když r. 1610 koupil butovické panství, už vlastnil panství v sousedních Jinonicích. V r. 1618 se zapojil do stavovského povstání. Zastupoval ve vládě, čili sboru direktorů, který vznikl v povstání, rytířský stav. Zemřel rok před bitvou na Bílé hoře a je pohřben v butovickém kostele. Přestože se nedožil bitvy na Bílé hoře, jeho majetek byl zkonfiskován. Dcera pana Pfefferkorna, Johana, provdaná za Hynka Žďárského ze Žďáru se snažila o zrušení konfiskace, ale

neuspěla. Butovice si koupil Karel z Lichtenštejna, nechvalně proslulý přípravou poprav na Staroměstském náměstí v r. 1621. Paradoxně paní Johaně nezbylo nic jiného, než si své Butovice od něj r. 1623 koupit. Zřejmě ale paní Johanu nakonec netěšilo být zdejší vrchností, a tak v krátké době Butovice prodala vysokoškolsky vzdělanému podnikateli Pavlu Michnovi z Vacínova.

Ačkoliv se v r. 1669 Michnové ocitli ve finanční tísní a svá panství postupně prodávali, Butovice si ponechali až do r. 1678. Novým majitelem se pak stal rakouský šlechtic Jiří Ludvík ze Sinzendorfu.

V r. 1685 nastupuje v Butovicích poslední vrchnost: Schwarzenberkové. Konkrétně jde tehdy o Ferdinanda za Schwarzenberka. Ten skoupil mnoho panství kolem Prahy a takto vzniklému celku určil za centrum Jinonice. Na tamní zámek neumístil svůj znak, ale znak svého otce Jana Adolfa, čímž vnesl určitý zmatek do chápání historie schwarzenberského panství.

Pan Ferdinand byl členem druhé generace české větve Schwarzenberků. Ta začíná jeho otcem Janem Adolfem. Jan Adolf byl diplomat ve službách habsburského arciknížete Leopolda Viléma. Oba pány spojoval velký zájem o výtvarné umění. Leopold Vilém se rozhodl budovat na Pražském hradě galerii, která by se stala důstojnou nástupkyní Rudolfovy galerie, jejíž fondy byly rozkradeny Švédy. Při výběru uměleckých děl mu byl dobrým rádcem právě Jan Adolf, jemuž se pak arcikníže odměnil třeboňským panstvím.

Ferdinand ze Schwarzenberka na rozdíl od otce se zaměřil na jiné umění – vydělávat peníze. Jeho velké panství skutečně vzkvétalo, až se stal dokonce věřitelem panovníka.

Schwarzenberkové byli butovickou vrchností do r. 1848 a vlastníky panství až do r. 1945, tedy ještě v době, kdy už Butovice (od r. 1922) byly součástí Prahy.

Půjdete-li někdy do Butovic, vystoupejte na návrší a rozhlédněte se po hradišti i do širokého okolí. Případně hradiště obejděte a pokračujte do Prokopského údolí, ležícího pod ním. Při cestě na hradiště na vrcholu podmořské sopky určitě váš zrak přivábí kostelíček obklopený

hřbitovem. Asi trochu zalitujete, že někdo nechal kostel nevhodně omítnout a tak zakryl jeho kamennou krásu. Snad se jednou najdou peníze na jeho obnovu. Kostel za to stojí.

Kostel je zasvěcen sv. Vavřincovi. Svátý Vavřinec se v r. 285 dostal jako pokladník křesťanské církve do sporu se zástupcem římského císaře, jemuž odmítl předat církevní peníze. Místo peněz přivedl před císařský palác jiný dar: prosté lidi, a to s tím, že to je ten poklad, o nějž by měl císař pečovat. Za to se mu dostalo „odměny“ v podobě rozsudku smrti, přičemž byl popraven tak, že byl usmažen na roštu.

O zasvěcení kostelů se zpravidla dovídáme z obsahu hlavního oltáře. Že patronem zdejšího chrámu je sv. Vavřinec, snadno nezjistíme, protože někomu se zachtělo jeho obrazu z hlavního oltáře. Také některé další zcizené kostelní předměty jsou asi v soukromých sbírkách, možná i někde v zahraničí.

Na desce na ohradní zdi se uvádí, že kostel byl postaven za krále Vratislava I. v 11. století. Toto tvrzení nebylo bohužel dosud vědecky prokázáno, určitě je to ale kostel vzniklý nejpozději v 1. polovině 13. století. Tehdejší délka kostela byla zhruba poloviční. Stávající rozměr nabyl kostel až při přestavbě v letech 1894–95. Přestavbu převážně financovali Schwarzenberkovci.

Zakladatelem kostela mohla být Kapitulka vyšehradská či některá panovnice. Kdo to skutečně byl, nevíme. Dá se předpokládat, že každý stavební sloh se nějakým způsobem promítl do podoby kostela. Jenže záznamy o tom chybí. Je ale jasné, že byl kostel upraven Bryknary z Brukštejna v r. 1571 v renesančním slohu. Další úprava, už ve slohu barokním, následovala za Schwarzenberků na konci 18. století. A pak konečně byla provedena ta radikální přestavba na konci 19. století. Naštěstí ti, kteří měnili vzhled kostela, ponechali mu to nejcennější – starobylý románský charakter, a jen nepatrně narušili originalitu románské apsidy na východní straně kostela.

Butovická farnost existovala zřejmě již ve 13. století, avšak její existence je prokázána až v r. 1352. Podací právo ke kostelu měl zpočátku panovník. Jaké byly další osudy počínaje husitskou revolucí,

lze jen odhadovat. Po bitvě na Bílé hoře se o duchovní život v Butovicích starali krátce misionáři z řádu jezuitů, kteří též převzali jisté administrativní úkony. Potom byly Butovice přiřazeny ke kostelu sv. Václava na Menším Městě pražském (Malé Straně). V r. 1714 zde byla zřízena administratura a od té doby byly rovněž vedeny matriky. Farnost však byla obnovena teprve r. 1853 jako farnost jinonická.

Čakovice

Farnost sv. Remigia

Čakovice, které jsou částí Prahy od 1. 1. 1968, jsou místem, kde můžeme vystopovat souvislost s korunovacemi francouzských králů, a to dokonce souvislost dvojnásobnou.

Předpokládá se, že jméno Čekonice, uvedené ve fundační listině Kapituly vyšehradské, vydané králem Vratislavem I. r. 1088, je prvním zápisem jména Čakovice. Podruhé se o Čakovicích píše až za Karla IV r. 1352. Tehdy se konstatuje, že v Čakovicích jsou tři dvorce, z nichž jeden náleží ěakovickému faráři. Jeden z dvorců byl později přebudován na tvrz.

V r. 1400 byl majitelem tvrze Hereš z Vrutice, který vyměnil tuto tvrz i s pozemky za nějakou vesnici, a to s klášteřem slovanských benediktinů z Emauz. Benediktini si koupili ještě ěakovický dvorec od Jana Seidla a stali se jedinou ěakovickou vrchností.

Ve spojení se slovanskými benediktiny se dostáváme k první souvislosti Čakovic s korunovacemi francouzských králů: Při založení Emauzského kláštera daroval Karel IV. slovanským benediktinům vzácný rukopis. Byl to evangelistář psaný hlaholicí, který vznikl ve

skriptoriu benediktinského kláštera v Sázavě v době, kdy tam byl opatem sv. Prokop. Karel se dokonce domníval, že to psal sám sv. Prokop. K tomuto vzácnému pokladu připojili slovanští benediktini v době, kdy vlastnili Čakovice, další rukopis, napsaný v jejich klášteře, a to cyrilicí, která byla modifikací hlaholice. Od té doby tyto dva staroslověnské rukopisy tvořily jeden celek, který byl nadále považován za mimořádnou hodnotu.

Neuplynulo ještě ani 20 let, co se stali slovanští benediktini čakovickou vrchností, a vypukla husitská revoluce. Husitská revoluce byla mimořádně rizikovým obdobím pro církevní řády, ne však pro benediktiny z Emauz. Důvodem bylo to, že husité a benediktini se shodovali v klíčové otázce Večeře Páně. Benediktini totiž vždy podávali věřícím Večeři Páně pod obojí. Utrkvistická (kališnická) církev chápala proto dokonce klášter Na Slovanech jako klášter své církve a umístila tam i své vedení. Konsistoř tam sídlila ještě na konci 16. století za vlády Rudolfa II. Z uvedeného důvodu husité nezkonfiskovali benediktinům jejich majetek, takže i za husitské revoluce jsou benediktini vrchností v Čakovicích.

Utrkvisté považovali za nezbytné se zařadit do systému církví. Měli možnost si vybrat mezi církví západní s centrem v Římě a východní s centrem v Cařihradě. Po zkušenostech s církví západní se jim jevila jako vhodnější církev východní. A tak r. 1452 vypravili delegaci do Cařihradu. Ta byla na cestu vybavena vzácným darem: zmíněným evangelistářem. Delegation sice žádnou dohodu s představitelům východní církve nepodepsala, ale evangelistář si zpět domů neodvezla.

Evangelistář putoval Evropou, až spočinul ve Francii v Remeši. Protože nikdo neznal písma a dále proto, že evangelistář působil dojmem starého rukopisu, usoudili tehdejší znalci, že by mohlo jít o jeden z prvních zápisů evangelií. Z toho pak už přirozeně vyplynul závěr: nad tímto rukopisem, od té doby nazývaným Remešský evangelistář, budou francouzští králové přísahat při své korunovaci.

Remešský evangelistář se stal chloubou Francie. Pochopitelně, že

když do Francie zavítal ruský car Petr Veliký, francouzský král Ludvík XIV jej jako vzácnost carovi ukázal. Tehdy asi Ludvík XIV prožil velký šok, když mu Petr Veliký z něho plynně četl staroslověnský text; ruská azbuka je totiž velmi blízká cyrilici. Ták to byla první souvislost Čakovic s Francií.

Zanedlouho se dostaneme i k druhé souvislosti. Teď však navážeme nit dějin, a to v r. 1674. V tomto roce prodali benediktini Čakovice hraběti Caretto-Millesimo. Získané peníze využili pro obnovu svého, původně dominikánského, kláštera u kostela sv. Mikuláše na Kurném trhu, později připojeného ke Staroměstskému náměstí.

Rokem 1674 začíná střídám majitelů Čakovic. Jejich jména zná v jejich době každý. Jsou to Štikové, Auersperkové, Kolowratové, Dietrichsteinové. Z nich je třeba připomenout Františka Josefa Šlika, který koupil Čakovice r. 1698, a dále paní Antonii z Klebelsberka, rozenou Kolowratovou, která se jako majitelka uvádí od r. 1778. Paní Antonie z Klebelsberka nechala přestavět tvrz na zámek. Nestarala se však jen o sebe, ale i o obec. Např. r. 1781 darovala obci školu.

Ještě jedno jméno je velmi důležité pro Čakovice: Schoeller.

V r. 1849 přišel sem z Vídně podnikatel Alexander Schoeller. Zanedlouho po jeho příchodu proudily do Čakovic zástupy, aby se podívaly na přírodní raritu: skot s obrovskými rohy. Skot sem nechal pan Schoeller přivézt z Maďarska jako tažnou sílu pro obdělávání polí, na nichž pěstoval cukrovou řepu. Tu pak od r. 1851 zpracovával ve svém čakovickém cukrovaře. Za rozvoj cukrovarnictví byl pan Schoeller r. 1863 povýšen do šlechtického stavu a získal čestnou funkci doživotního člena Panské komory. Schoellerovi našli v Čakovicích svůj skutečný domov. Filip Schoeller byl oblíbeným starostou obce. Není se co divit, vždyť pro 800 lidí z 2 000 obyvatel Čakovic zajistil práci ve svém cukrovaře. Mezi zaměstnanými byly i ženy. Aby mohly pracovat v klidu, o jejich děti se v té době pečovalo v opatrovně při cukrovaře. Z podnětu pana Schoellera byla zřízena v Čakovicích také záložní nemocnice pro případ války.

Pýchou Čakovic je jejich farní kostel s unikátním zasvěcením.

V České republice není žádný jiný kostel zasvěcen sv. Remigiovi. Toto zasvěcení bylo jediné i v Rakousku-Uhersku.

Kult sv. Remigia zavedl u nás Karel IV. Ten získal ostatky sv. Remigia a věnoval je Kapitule svatovítské. Ta je pak r. 1409 darovala slovanským benediktinům. Ti uložili ostatky v kostele v Čakovicích a kostel přесvětili. A právě prostřednictvím ostatků sv. Remigia byly Čakovice rovněž propojeny s korunovacemi francouzských králů.

Sv. Remigius se narodil v Římě v době, kdy Říše římská směřovala ke svému zániku. Podnikl misijní cestu do nynější Francie, kde působil jak v římských legiích, tak mezi místním obyvatelstvem. Ve Francii zůstal a stal se biskupem v Remeši.

Ačkoliv v r. 476 padla Říše západořímská, na území Francie přetrvávala římská nadvláda. V té době bylo údolí Rýna obsazeno germánskými kmeny nazývanými Frankové, které sjednotil Chlodvik. V r. 486 Chlodvik porazil římské legie na území Francie a usadil se v Paříži. O 10 let později zamířily do Francie další germánské kmeny: Alemánové. To nutně vyústilo ve vojenský střet. Bitva byla pro Chlodvika téměř prohraná. A tehdy vyslovil větu, která se traduje dodnes: „Pomoz mi ty, bože křesťanů, moji bohové mne opouštějí.“ Poté jakoby zázrakem došlo ke zvratu v bitvě a Chlodvik zvítězil.

Chlodvik nezapomněl, že požádal křesťanského boha o pomoc, a chtěl mu přinést oběť. Vypravil se do Remeše, abys se poradil se sv. Remigiem, jaká oběť by byla pro křesťanského boha nejvhodnější. Sv. Remigius Chlodvikovi vysvětlil, že křesťanskému bohu se oběti typu, jaké má Chlodvik na mysli, nepřinášejí. Sv. Remigius seznámil Chlodvika s podstatou křesťanství. Uplynulo několik let a Chlodvik putoval do Remeše znovu, tentokrát aby se nechal od sv. Remigia pokřtít. Tak se stal Chlodvik prvním křesťanským králem na území nynější Francie. Na jeho druhou cestu do Remeše navázala ve 12. století tradice putování francouzských králů do Remeše na korunovaci. S tradicí se Karel IV seznámil při svém dlouhodobém pobytu u svých příbuzných na francouzském královském dvoře.

Stávající budova čakovického chrámu je už třetí budovou na

stejném místě. Nejprve zde byl kostel románský, potom barokní a nyní je to neorománská stavba.

Románský kostel byl postaven nejpozději začátkem 13. století. Románskou podobu si kostel podržel do r. 1735, kdy tehdejší majitel čakovického panství, hrabě František Josef Šlik, nechal starý kostel strhnout a postavit kostel v tehdy módním barokním slohu. Podobně radikálně naložil s kostelem i Filip Schoeller. Podle projektu Ing. Scheinera byl v letech 1878–81 vybudován stávající neorománský chrám, který byl r. 1905 zčásti pozměněn přístavbou křestní kaple podle projektu Kamila Hilberta. Autorem bohaté malířské výzdoby, která má navodit dojem byzantského interiéru, je Karel Ladislav Klusáček. Na hlavním oltářním obraze, vytvořeném Vilémem Kandlerem, je neobvyklé seskupení světců: Sv. Remigius, sv. Filip a sv. Alžběta. Vysvětlení je však jednoduché. Stavbu kostela sv. Remigia převážně financoval pan Filip Schoeller se svou chotí Alžbětou. Kostel byl vysvěcen 2. října 1881.

Čakovická farnost patří k nejstarším farnostem na území Prahy. Poprvé je sice zmíněna r. 1352, ale dá se předpokládat, že existovala již dávno předtím. Slovanští benediktini pečovali o farnost téměř po celou dobu, co byli zdejší vrchností, r. 1670 se kostel sv. Remigia stal filiálním kostelem ke kostelu Povýšení sv. Kříže ve Vиноři. Další změna nastala r. 1787, kdy Čakovice byly přifařeny k Třeboradicím, a tudíž kostel sv. Remigia byl od té doby filiálním kostelem ke třeboradickému kostelu Nanebevzetí Panny Marie. Konečně v r. 1901 se Čakovičtí dočkali obnovení farnosti.

Dolní Chabry

Farnost Stětí sv. Jana Křtitele

Když existují Dolní Chabry, je logické očekávat, že v nejbližším okolí existují i Chabry Horní. Jenže ty na mapě nenajdeme. Tento problém s jménem zavínil vlastně král Jiří z Poděbrad, který r. 1469 oddělil část Chaber a daroval ji Novému Městu pražskému pro kostel sv. Jindřicha a sv. Kunhuty. Tato část, která pak měla vlastní osud, dostala koncem 15. století název Horní Chabry. V r. 1849 byly Horní Chabry připojeny ke zbytku Chaber, nazývanému od konce 15. století Dolní Chabry. Spojené vsi nesly pak společný název Dolní Chabry. Jméno Horní Chabry tak tímto spojením zaniklo. V přehledu politických obcí z r. 1869 je ale uvedena jiná podoba názvu obce, a to Chrabrý.

Jméno Chrabrý je původní jméno této kdysi samostatné součásti Prahy. Souvisí s polským panovníkem Boleslavem Chrabrým, žijícím na přelomu 10. a 11. století. Ten měl velký cíl: vybudovat slovanský polský stát se dvěma centry, hlavním Krakovem, pobočným Prahou.

V r. 999 se vytvořily podmínky pro realizaci jeho záměru. Zemřel český kníže Boleslav II. a nastoupil méně schopný Boleslav III. Boleslav Chrabrý odkrajuje od českého státu území a připojuje je k

Polsku, aniž naráží na odpor Boleslava III. Přesto zůstává pro Boleslava Chrabrého český kníže překážkou. Boleslav Chrabrý se rozhoduje pro radikální zásah, jímž chce ze hry Boleslava III. zcela vyřadit. Boleslav Chrabrý pozval českého knížete k sobě do Krakova. Přátele varují Boleslava III. Ten však Boleslavovi Chrabrému důvěřuje. Vždyť jsou poměrně blízcí příbuzní: dědeček Boleslava Chrabrého, Měšek, byl manžel pratety Boleslava III., Doubravky. Bohužel přátelé Boleslava III. měli pravdu. Místo rodinného uvítání čekalo na Boleslava III. v Polsku vězení, oslepení a nakonec smrt.

Závažná překážka v Boleslavově programu vytvoření velkého slovanského státu pod vedením Polska tedy byla překonána a polskému panovníkovi se otevřela cesta do srdce Čech. Obsadil hrad Praha, pražské podhradí, pouze Vyšehrad zůstal věrný bratrovi Boleslava III., Jaromírovi. Boleslav Chrabrý rozmístil členy své družiny do významných center kolem hradu Praha. Chabry patřily také mezi významná centra, a to již od doby Keltů. Zdá se, že některý družiník Boleslavův, který dostal na starosti toto místo, jej na počest svého pána nazval Chrabrý. Přestože vše vypadalo pro Boleslava Chrabrého tak nadějně, jeho záměr nakonec, zejména zásahem císaře Říše římské sv. Jindřicha, nevyšel a český stát si zachoval suverenitu.

Dějiny Chaber začínají dnem 15. května 1273, tedy za vlády Přemysla Otakara II. Poprvé jsou Chabry zmíněny v listině papeže Řehoře X. Papež v ni potvrzuje, že Chabry (v listině Craber) náleží premonstrátskému klášteru Sión, což byl a je oficiální název Strahovského kláštera.

Někteří historici se domnívají, že Chabry jsou o téměř 200 let starší. Vycházejí z toho, že v přehledu majetků benediktinského kláštera Ostrov (nyní Ostrov u Davle) jsou zmíněny Chabiice. Nepodařilo se však prokázat, že Chabrice bylo totéž co Chabry.

V husitské revoluci byly Chabry premonstrátům zkonfiskovány a vrchností se stalo Staré Město pražské. Ačkoliv se r. 1436 Zikmund Lucemburský zavázal, že nebude zasahovat do majetkové struktury vytvořené husitskou revolucí, občas na svůj závazek zapomněl. Tak

tomu bylo i s Chabry, které Zikmund převzal pro královskou korunu. Tím se stalo, že vrchností Chaber byl i Jiří z Poděbrad, který tak mohl o Chabrech oprávněně rozhodovat.

Věnujme se nyní historii Horních Chaber. Majitelem této části Chaber, vymezené králem Jiřím z Poděbrad, bylo tedy od r. 1469 Nové Město pražské, které ji podle přání panovníka předalo do užívání kostelu sv. Jindřicha a sv. Kunhuty. V pozdějších letech měnilo Nové Město pražské církevní uživatele, takže byly Horní Chabry spojeny např. s kostelem sv. Klimenta na Poříčí či sv. Vojtěcha v Jirchářích.

Rokem 1547 se konfiskací vrátil tento majetek panovníkovi. Takže zdejší vrchností potom byli postupně Ferdinand I. Habsburský, jeho syn Maxmilián II. i vnuk Rudolf II. Právě tohoto panovníka požádalo r. 1583 Nové Město o převzetí Horních Chaber pro Nové Město a Rudolf II. jim r. 1586 vyhověl. Nové Město pražské navázalo na tradici vzniklou za Jiřího z Poděbrad a poskytovalo Horní Chabry kostelům.

V r. 1719 prodalo Nové Město Horní Chabry Starému Městu, které bylo chaberskou vrchností do r. 1784. Po vytvoření města Prahy vlastnická práva přešla na město Prahu.

A jak se vyvíjel osud Dolních Chaber, jimiž miníme zbytek Chaber po oddělení Horních Chaber? Připomeňme, že jejich první historicky doloženou vrchností byl premonstrátský klášter Sion. V husitské revoluci byl majetek Strahovského kláštera zkonfiskován. Tento konfiskát Zikmund sice nové vrchnosti Starému Městu pražskému odebral, aby mu jej ale zanedlouho dal do zástavy. Za krále Vladislava Jagelonského propadl tento majetek ve prospěch Starého Města.

Už v 16. století je opět majitelem Dolních Chaber premonstrátský klášter Sión. Není jasné, jak je klášter získal zpět. V r. 1545 předal klášter chaberský dvorec s pozemky do emfýteutického vlastnictví Janu Keleczskému z Kelcze. Ačkoliv šlo o jen velmi volný poddanský vztah vůči klášteru, není s ním pan Keleczský spokojen a v následujícím roce žádá Ferdinanda I., aby mu Dolní Chabry předal do dědičného vlastnictví. Panovník souhlasil, což je dosti zvláštní, když si uvědomíme, proti jaké významné instituci se zde vystupovalo. Další

jméno vrchnosti spojené s Dolními Chabry je Libuňský.

Rokem 1552 dochází ke spojení Dolních Chaber s Libní, a to v osobě Albrechta Bryknara z Brukštejna. (Spojení Dolních Chaber s Libní pod jednou vrchností zůstalo až do r. 1848). Roku 1595 prodal Jiří Bryknar tyto statky paní Elišce Hofmannové. Ta připsala své panství s centrem v Libni svému druhému manželovi Janu Černhauzovi, jemuž byl ale majetek coby německému protestantovi po bitvě na Bílé hoře zkonfiskován. Po dlouhých průtazích však Černhauzové dosáhli zrušení konfiskace. Od nich pak Dolní Chabry koupil významný státní činitel Jan Hartvik z Nostic. V r. 1662 prodal pan Nostic Libeňské panství Starému Městu pražskému. Jak už bylo uvedeno, r. 1719 získalo Staré Město i Horní Chabry. Avšak nadále jsou Dolní Chabry a Horní Chabry chápány jako samostatné vsi. Ke splynutí obou Chaber v jednu obec dochází až po revolučním roce 1848. Obec byla pojmenována podle větší části, a tou byly Dolní Chabry. Do svazku Prahy Dolní Chabry vstoupily 1. lednem 1968.

V době, kdy naši zemi obývali Bojové, tedy Keltové, patřily Chabry k nejvýznamnějším místům na území pozdějšího českého státu. Povědomí o významu Chaber se mezi Kelty udrželo po mnoho dalších století. Proto se zřejmě Chabry někdy v 8. až 9. století staly cílovým místem pro tzv. iroskotské misie, šířící křesťanství u nás ještě před příchodem sv. Cyrila a Metoděje. Archeologický průzkum zde provedený r. 1974 odhalil pod horním kostelem dolní kostel o mnoho starší než kostel horní, který s velkou pravděpodobností vznikl právě v souvislosti s příchodem keltských misionářů z Britských ostrovů. Průzkum byl předčasně ukončen, aniž byly zodpovězeny otázky, kdy byl kostel založen, jaké byly jeho osudy a proč nad kostelem vyrostl kostel nový.

O horním kostele máme informací více. Kostel byl postaven kolem roku 1180 v románském slohu s jednou apsidou na východě. Kostel sloužil vrchnosti i poddaným. Pro poddané bylo určeno přízemí, do nějž poddaní vstupovali jižním vchodem. Vrchnost měla v 1. patře emporu, která byla můstkem spojena s jejím dvorcem v sousedství

kostela. Neobvyklé bylo, že se kostel z obranných důvodů zavíral zevnitř. Kostelník po odchodu poddaných uzavřel dodnes existující závorou jižní vchod, pak vystoupal vnitřním schodištěm při severní stěně na panskou oratoř (emporu) a kostel opustil přes můstek a dvorec. V husitské revoluci můstek shořel, ale dodnes požár připomínají stopy na západním průčelí, kde bílá opuka požárem zružověla. Požár zachvátil i kostel. Kostel byl opraven r. 1439.

Požár kostela naštěstí nezničil to nejvzácnější v tomto chrámu, a to románské malby v konše apsidy z 80. let 12. století, které byly objeveny r. 1905. Malby mají srovnatelnou hodnotu s malbami ve znojenské rotundě či v kostele sv. Jiří na Pražském hradě.

Patronem kostela i bývalé chaberské farnosti je sv. Jan Křtitel. Sv. Jan Křtitel, příbuzný Kristův, byl významný kazatel. Upozorňoval na povahové nedostatky lidí s cílem jim pomoci. Ačkoliv mu nešlo o kritizování, vyvolával tím u některých lidí nenávisť. Mezi ně se zařadila i choť bratra krále Herodese, jež se rozhodla Janu Křtiteli pomstít. Dosáhla toho, že sv. Jan Křtitel byl zatčen. Ale to jí nestačilo. Usilovala dokonce o jeho smrt. Příležitost pro tento hrůzný záměr se našla při oslavách krále Herodese. Její dcera Salome krásně zatančila. Panovník za to slíbil, že Salome splní jakékoliv přání. Matka jí doporučila, aby si vyžádala hlavu sv. Jana Křtitele, což se stalo.

Kostel Stětí sv. Jana Křtitele byl od konce 12. století farním kostelem, a to celkem zhruba 450 let. Po bitvě na Bílé hoře byl změněn ve filiální kostel ke kostelu sv. Václava na Proseku. A to se dodnes nezměnilo.

Dolní Počernice

Farnost Nanebevzetí Panny Marie

Poprvé jsou Dolní Počernice zmíněny za krále Jana Lucemburského r. 1323. V té době je zdejší vrchností Zdislav z Průhonic. Jemu přezdívali Kobliha. Přezdívkou není právě vznešená, ale jeho funkce ano. Je to královský purkrabí. Funkce se v rodě dědila. Prvním jejím nositelem byl Zdislavův dědeček, jemuž ji svěřil přímo král Přemysl Otakar II.

O Dolních Počernicích se píše v r. 1323 v souvislosti s tímto panem Zdislavem. Ten v tomto roce daroval Křižovníkům s červeným křížem (Obráncům Božího hrobu) svůj dvorec Boršov, který připomíná ulice stejného jména v blízkosti Betlémské kaple na Starém Městě pražském.

O sedm let později je opět jméno Dolní Počernice na významné listině. To se jako štědrý dárců projevilo další majitel Dolních Počernic, Mikuláš Puš. Obdarovanými jsou dominikánky od kostela sv. Anny na nynějším Starém Městě pražském. Pan Mikuláš byl člen významné patricijské rodiny usídlené v Praze i v Kutné Hoře.

Rodinu Pušů vystřídal v r. 1381 Jan z Cách, měšťan povýšený do rytířského stavu. Těsně před husitskou revolucí je zdejším majitelem Jiří Síně, rychtář staroměstský. Ten se tak bál husitů, že uprchl a svůj majetek nechal bez dozoru a tak umožnil husitům konfiskaci počernického panství; vlastníkem se stalo Staré Město pražské.

Opustíme však složité 15. století a přejdeme do o trochu klidnějšího 16. století. V r. 1508 náležely Dolní Počernice Václavu Rambouskovi, konšelovi Starého Města pražského. A to se ukázalo pro tuto osadu jako nebezpečné. Staré Město pražské i jiná královská města měla v té době velkého nepřítele v Jiřím Kopidlanském, který nevybíravými způsoby mstil smrt svého bratra Jana. Ten v r. 1506 zabil u příležitosti staroměstského jarmarku jednoho zemana a podle městského práva byl bez výslechu popraven. Popravu bratra chápal Jiřík Kopidlanský nejen jako útok na bratra, ale i jako útok měšťanů na šlechtu. Smutné na věci bylo to, že se mstil jak měšťanům, tak jejich poddaným. Roku 1508 se vrhl na Dolní Počernice.

Kvůli sporu měšťanů s Kopidlanským se r. 1515 dostal k soudu bývalý novoměstský konšel, řezník Zikmund Hůlka. Prozradilo se totiž, že novoměstští řezníci prodávali Jiřímu Kopidlanskému maso. Pan Zikmund byl stíhán za to, že mu prodal jednu čtvrt' hovězího. Vzhledem k jeho předchozím zásluhám mu byl přečin odpuštěn. Neuplynulo ani 50 let od tohoto soudního jednání a jeho potomek, rovněž řezník, Matěj Hůlka se stal počernickou vrchností.

Zůstaňme ale ještě v první polovině 16. století. Od r. 1527 vládne v Dolních Počernicích Jan Široký z Mirovic. Je to určitě špatný hospodář i nedobrý manžel. Jeho choti, paní Johance z Přítočna, štěstí moc nepřálo. Po smrti manželově i dětí zůstala sama. Její majetek se tudíž stal odúmrťí a přešel na panovníka Ferdinanda I. Habsburského.

Rozsáhlé podnikání Ferdinanda si žádá stalý příliv peněz. Občas si musí panovník peníze vypůjčit. A tak se jeho věřitelem stal i zmíněný Matěj Hůlka. Dluh panu Matějovi uhradil Ferdinand I. r. 1562 předáním Dolních Počernic. K tomu mu panovník ještě přidal šlechtický titul s přídomkem „z Počernic“. Éra Hůlků znamená velký rozvoj Počernic. Syn pana Matěje, Jan, však buduje více, než mu dovoluje jeho pokladna. Peníze získává od majitelky sousedních Chval, Marie Čejkové z Olbramovic. Protože není schopen včas svůj dluh uhradit, r. 1595 paní Marie Dolní Počernice přebírá.

Paní Marií Čejkovou z Olbramovic začíná období, kdy počernickou

vrchností jsou ženy. Po ní následuje Magdalena Kaplířová ze Sulevic. Třetí v pořadí je Markéta Salomena Slavatová, rozená Smiřická. Paní Markéta po smrti bratra Albrechta Jana v r. 1618 spravuje obrovské jmění Smiřických. Potom jako protestantka odchází v r. 1620 do emigrace. Podle tehdejších zákonů se stal v důsledku aktivní účasti bratra na stavovském povstání majetek Smiřických včetně Dolních Počernic konfiskátem. Paní Markéta ze zahraničí žádá o zrušení konfiskace svých Počernic. Pozitivního výroku se dočkala až r. 1661 její snacha Emilie. Protože už tehdy byly Dolní Počernice prodány, dostala paní Emilie finanční náhradu, kterou předala svému druhému manželovi Bohumilu Windischgrätzovi. Ten se však nemohl stát zdejší vrchností, protože zde byli právoplatní majitelé Colloredovi.

Mezi léty 1620 až 1661 se v Dolních Počernicích mnohé událo. V r. 1622 si je koupil jako konfiskát Jan Daniel Kapr z Kaprštejna, doktor práv. Jako zastánce jezuitů byl mezi nekatolíky velmi neoblíben. Na stavovském sněmu v r. 1618 se dostal do seznamu osob v zemi nežádoucích. Odešel proto do ciziny. Po bitvě na Bílé hoře byl pověřen úřadem místosudího. Jeho mladá choť ráda přebývala na počernickém sídle a spolu s ní její milenec Adam Zápský ze Záp. Její pobyt v Dolních Počernicích se stal záminkou pro vylákání Kapra z Kaprštejna do lesa u Dolních Počernic, kde ho Adam Zápský ze Záp zastřelil. Milenci byli za tento hrozný čin popraveni. Dědicem majetku se stal syn pana Kapra z prvního manželství.

V r. 1644 koupil Dolní Počernice Rudolf Colloredo-Wallsee, člen jednoho z nejstarších a nejproslulejších evropských šlechtických rodů. Pan Rudolf byl velkopřevor řádu maltézských rytířů. V r. 1648 se ukázal jako výborný velitel a zachránce Prahy před Švédy. Colloredové byli počernickou vrchností až do r. 1706.

Nejznámějšími pozdějšími pány v 18. století byli Swert-Sporckové. V r. 1809 se zalíbily Počernice hraběti Máriovi Václavovi Dohalskému z Dohalic. Po smrti manželů Dohalských přešlo vlastnictví na sestřenici p. Dohalského, Reginu Enis von Atter. Předkové jejího manžela žili do doby vlády Jindřicha VIII. v Anglii, odkud uprchli z náboženských

důvodů na kontinent a později se usadili v Čechách.

Přestože manželé Enis von Atter byli poslední počernickou vrchností, zmíníme se ještě o jednom šlechtickém rodě, s nímž byly do značné míry Dolní Počernice spojeny, a to o Dercsenyiových. První z tohoto rodu v Dolních Počernicích byla paní Elisabeth, která r. 1855 koupila počernické panství.

Dolními Počernicemi procházela vždy hlavní komunikace spojující východ naší země s centrem. Za Marie Terezie byla stará cesta přebudována v císařskou silnici. K hlavní silnici se v polovině 19. století připojila hlavní železniční trať. Blízkost hlavní komunikace byla pro obec v době válek neštěstím. Přes Dolní Počernice se pak tradičně valila vojska. V r. 1420 to bylo na 35 tisíc křižáků jdoucích na pomoc Zikmundovi. V r. 1448 tady táhlo vojsko Jiřího z Poděbrad mající asi 9 tisíc členů. V r. 1757 se dokonce v blízkosti střetli Prusové s císařskou armádou.

V době míru však byla poloha Dolních Počernic při hlavní komunikaci výhodná. Už od 16. století významné osobnosti nabíraly síly před vjezdem do Prahy ve zdejší zájezdní hospodě Barborka. Prokazatelně zde odpočíval i poslední český korunovaný král Ferdinand V Dobrotivý.

Počátky počernické farnosti spadají již k r. 1200. V r. 1352 je farnost uvedena v seznamu farností. Samostatnou zůstává až do konce 17. století. Rekatolizace po bitvě na Bílé hoře si žádá více kněží, než má katolická církev k dispozici. Jednou z cest řešení této disproporce je spojování farností. To se dotklo i Dolních Počernic, které byly r. 1698 přifařeny k Hostivaři. Tím se zdejší kostel mění v kostel filiální ke kostelu Stětí sv. Jana Křtitele v Hostivaři. Filiálním kostelem zůstává kostel Nanebevzetí Panny Marie i v 18. století, je však spojen s kostelem sv. Bartoloměje v Kyjích.

Počernická farnost byla obnovena až r. 1897. Po Listopadu 1989 se vytváří analogická situace se situací po bitvě na Bílé hoře: opět není dostatek světských čili diecézních kněží, a tak vypomáhají církevní řády a kongregace. Počernické farnosti se ujali salesiáni.

Kostel Nanebevzetí Panny Marie tvoří historický střed Dolních Počernic. V minulosti byl stavebně propojen s dvorcem, na jehož místě se teď nachází zámek. Majitel románského dvorce postavil na přelomu 12. a 13. století kostel pro svou rodinu a své poddané. V době vlády Karla IV, za Pušů, byl dvorec přestavěn v gotickou tvrz. Současně byl upraven kostel prodloužením západním směrem. Až v pozdně gotickém slohu začátkem 16. století byl kostel obohacen o věž, která měla sloužit vesničanům při napadení obce jako útočiště.

Na konci 16. století změnili Hůlkoví tvrz v renesanční zámek; za nich pronikla renesance i do kostela. Baroko se promítlo do obou objektů za Colloredů. I Dohalští měnili vzhled počernických centrálních staveb, a to v duchu klasicismu. V r. 1870 přistavěli Dercsenyiové k zámku tzv. nový zámek, když předtím rozšířili chrám o oratoř v podobě polokruhové apsidy. Za nich byla provedena i poslední přestavba kostela, při níž byl kostelu navrácen románský charakter.

Dubeč

Farnost sv. Petra

Dějiny Dubče začínají již rokem 1088. Prvá zmínka o Dubci je ve fundační listině krále Vratislava L, v níž král potvrzuje, jaké majetky náleží Kapitulě vyšehradské. Dubeč vedením Kapituly vyšehradské byla určena k užívání vždy jednomu členu kapituly, čili tzv. kanovníkovi, což je uvedeno v další panovnické listině, z r.1130, a to v listině syna Vratislavova, knížete Soběslava I.

Koncem 13. století a začátkem 14. století se Kapitulka vyšehradská zbavuje některých svých statků. Využívá při tom různé formy převodu majetku. Statky prodává, pronajímá či předává podle zákupního práva. U Dubče využila Kapitulka vyšehradská dvě formy, a to prodej a předání podle zákupního práva do emfyteutického vlastnictví. Druhou formu aplikovala za vlády Jana Lucemburského r. 1313 ve vztahu k Mertlinovi Kornbühlovi z Chebu, pražskému měšťanovi.

Za Karla IV. je podle listiny z r. 1348 majitelem Dubče Meinlin z rodu Velfloviců. Pražský patricijský rod Velflovieů byl vždy velmi angažován ve společenském dění. Například po vymření Přemyslovců stáli věrně na straně krále Jindřicha Korutanského, manžela nej starší

dcery zemřelého krále Václava II., Anny. Podporovali ho i v době, kdy již oficiálně byl králem Jan Lucemburský. Spojili se dokonce s okupanty Prahy pozvanými z Míšně Jindřichem Korutanským v zoufalém boji o zpětné nabytí trůnu. Když konečně Jan Lucemburský r. 1310 dobyl Pražský hrad a pražská města, vypořádal se se svými nepřáteli, v jejichž vedení byl představitel rodu Velflovců, pan Jakub. Ten byl zatčen a uvězněn. Jeho syn, jemuž říkali Frenclin Jakubův, významný pražský bankéř, dosáhl svými penězi u krále Jana odpuštění pro svého otce Jakuba a jeho osvobození.

Pro rozlišení se větve rodu Velflovců nazývaly podle svého hlavního venkovského sídla. Majitel Dubče se proto nazýval Dubec nebo Dubečský. Prvním z Velflovců, který se psal Dubeč, byl syn Meinlinův Jan. Roku 1404 Jan koupil Průhonice a později zdědil Vinoř po svém příbuzném Velflovcovi Hanzovi z Vinoře. Svě jméno pak upravil na Jan Dubec z Dubečka sezením na Vinoři. Jan získal pro svůj rod rytířský titul.

Jan byl uznávanou osobností, často pověřovanou rolí rozhodčího v různých sporech. Roku 1411 byl jedním ze dvou rozhodců ve sporu Kapituly vyšehradské a Zbraslavského kláštera ohledně Radotína. Zajímavým úkolem byl pověřen v průběhu husitské revoluce r. 1429. Tehdy se nemohla dohodnout pražská města na právu trhů. Pan Jan zastupoval na jednání vojska sirotčí a tábořská.

Jan měl dva syny: Jana a Matěje. Syn Jan brzy zemřel a univerzálním dědicem se stal Matěj. Ve společenském významu předčil Matěj svého otce. Byl přisedícím Komorního soudu. Roku 1448 mu bylo přiděleno podací právo ke kostelu Matky Boží před Týnem. Tamní farář Papoušek nedodrží kompakť, proto Jiří z Poděbrad píše stížnost na faráře Papouška a pan Matěj ji spolupodepisuje.

Roku 1449 je určen jako rozsudí mezi Pešíkem z Kunvaldu, čili od Stříbrné hvězdy a Staroměstskou obcí. Pešík z Kunvaldu ovládal od r. 1440 jako purkmistr Staré Město pražské. Po uplynutí zákonné doby odmítl opustit svou funkci s odvoláním na to, že konšely „sází“ (potvrzuje) korunovaný král a toho nemáme. Zneužíval trestného činu

„zrady nad obcí“ k popravám svých protivníků. Diktaturu Pešíka z Kunvaldu ukončil Jiří z Poděbrad obsazením pražských měst r. 1448.

Roku 1452 potvrzuje pan Matěj zápisem na pražském sněmu zvolení Jiřího z Poděbrad správcem Království českého. O čtyři roky později ho Jiří z Poděbrad jmenuje „vyšším rozsudím“, což byla tehdejší obdoba funkce předsedy nejvyššího soudu.

Oblíbeným jménem Velflovců, resp. Dubců bylo zřejmě jméno Jan. I Matěj má syna Jana, který po něm dědí majetek. Jan, syn Matějův, se r. 1490 oženil s Eliškou z Kraselova. Zachovala se jejich svatební smlouva, v níž byla m. j. řešena i otázka náboženství manželů a jejich budoucích dětí. Choť byla katolička a stejného náboženství měly být i dcery. Synové měli být utrakvisté po panu Janovi.

Jan byl jedním z nejbohatších rytířů své doby. Jako osobnost byl respektován i králem Vladislavem Jagelonským, který svou úctu k Janovi projevil povýšením jeho Dubce na městečko (r. 1502). Rok předtím byl pan Jan zvolen sněmem do komise pro sestavní soupisu korunního archivu, tehdy uloženého na Karlštejně.

Janovi nechybí sebevědomí a pouští se do sporů např. s purkmistrem Starého Města pražského, protože podle něj Staré Město pražské nedodrжуje smlouvu týkající se jezera v Měcholupech náležejícího panu Janovi. Pře se i s purkmistrem Města hory Vyšehrad o majetek svého poddaného.

Janem vymřel rod Dubců po meči. Měl pouze dceru Žofku, provdanou za Zikmunda Zápského ze Záp, kterého Jan r. 1508 učinil svým dědicem. Od r. 1508 jsou tedy vrchností Dubče Zápětí ze Záp. V dějinách Dubče se ale už ve 14. století objevil nakrátko člen rodu Zápských ze Záp, Mikuláš Heklík. Ten byl měšťan pražský a současně spolumajitel tvrze v Zápech. V dějinách rodu Zápských je dokonce pan Mikuláš považován za zakladatele rodu Zápských. Pan Mikuláš Heklík finančně zajišťoval jeden z oltářů zdejšího kostela.

Zápští ze Záp nebyli tak významní jako Dubečtí. Proslavil se, a to nechvalně, vlastně jen poslední majitel Dubče, Adam Zápský ze Záp. Brzy osiřel a vychovávali ho jeho prarodiče Adam Zápský ze Záp a

jeho choť Mariana Hrzánová z Harasova. Prarodiče se postarali o jeho mimořádné vzdělání. Adam mladší studoval na dvou univerzitách v Lipsku a na Sorboně. Oženil se se vzdálenou příbuznou Evou Zápskou ze Záp.

Jeho dobrodružná povaha ho zavedla do stavovského vojska, přestože byl katolík ar. 1618 s tímto vojskem táhl na Vídeň. Po bitvě na Bílé hoře byl za účast ve stavovském povstání odsouzen ke konfiskaci majetku. Výmluvou na potřebu zajistit rodinu dosáhl toho, že mu byl trest snižen na konfiskaci třetiny majetku. Dubec patřila do konfiskátu.

Veřejně vyhlášený zájem o rodinu mu nebyl překážkou pro to, aby si našel milenkou v osobě druhé ženy místosudího Království českého Jana Daniela Kapra z Kaprštejna, jehož pak r. 1625 v lese u Dolních Počernic se souhlasem pani Kaprové připravil o život. Roku 1626 byl poslední majitel Dubce z rodu Zápských ze Záp spolu s paní Kaprovou popraven, přestože se za něj přimlouval generál Valdštejn. Ten chápal popravu Zápského jako útok měšťanů na šlechtu.

Pan Kapr z Kaprštejna byl majitelem téměř celého majetku zkonfiskovaného Adamovi Zápskému ze Záp. Dubec vlastnil ale jen rok a r. 1623 Dubec prodal Karlu z Lichtenštejna, jehož po bitvě na Bílé hoře jmenoval císař a český král Ferdinand II. Habsburský svým zástupcem v zemích Koruny české a nejvyšším soudcem, r. 1623 neoprávněným způsobem pan z Lichtenštejna koupil od Valdštejna Černokostelecké panství, k němuž Dubec připojil. Zhruba po 30 letech byla soudem kupní smlouva zrušena a majitelem panství s centrem v Kostelci nad Černým lesy se stal panovník. Lichtenštejnové si museli panství koupit znovu, tentokrát od státu.

Lichtenštejnové zacházeli dobře s poddanými. Vzorem pro ostatní vrchnosti v lidském vztahu vůči poddaným byla v 18. století paní Marie Terezie, vévodkyně Savojská, rozená Láchtenštejnová. Lichtenštejnové byli dubešskou vrchností až do r. 1848.

Střed Duběe byl původně v části nazývané teď Dubeček. Tam byl kostel i tvrz, kde sídlil Jan I. Dubec. Tvrz byla vypálena r. 1470 vojskem uherského krále Matyáše Korvína, kdysi přítele Jiřího z Poděbrad a

jeho zetě, později jeho největšího odpůrce, znepríjemňujícího poslední léta života Jiřího z Poděbrad. Tvrz byla sice pro r. 1470 obnovena, ale při převzetí Dubče Zápškými v r. 1508 se uvádí jako pustá.

Už před r. 1313 vytvořila Kapitula vyšehradská podle zákupního práva další centrum Dubče východním směrem od kostela. Tam pak byla také tvrz, která však už po r. 1400 byla opuštěna a nahrazena novostavbou vodní tvrze. Tuto vodní tvrz přestavěl syn paní Žofky, Oldřich Zápšský ze Záp v honosné renesanční sídlo, Lichtenštejnové však tento objekt zbourali a materiál využili na stavbu hospodářských budov.

Četnější osídlení bylo v okolí východní tvrze. To vedlo k tomu, že této části Dubce se začlo říkat Velký Dubec a okolí kostela pak Malý Dubec. Zmíněný pan Mertlin Kornbühl získal r. 1313 dvorec ve Velkém Dubci. Malý Dubec se už na začátku 15. století nazýval Dubeček a Velký Dubec pouze Dubec.

Ve třicetileté válce Dubeček zanikl, a proto není na mapě z r. 1720. Jenže koncem 18. století opět existuje a je doložen r. 1787. V 19. století byl Dubeček chápán jako osada k Dubči. V r. 1952 Dubeček splynul s Dubčí v jednu Dubeč a r. 1974 se celá Dubeč stala součástí Prahy.

Zdejší sídlo Zápšských ze Záp se zapsalo do evropských dějin r. 1608. Evropa byla tehdy šokována nepřátelskými vztahy v rodě Habsburků, Rudolfa II. a jeho bratra Matyáše. Došlo to tak daleko, že Matyáš přitáhl se svým vojskem do Čech připraven zasáhnout proti Rudolfovi vojensky. Vojska Matyášova tábořila v blízkosti Dubce, odkud dělala nájezdy na Prahu. Matyáš chtěl nátlakem hlavně získat titul českého krále ještě za života Rudolfova. První etapa mírových jednání zástupců znesvářených bratří proběhla právě v Dubči. Následovalo hledání kompromisního řešení, které vyústilo v tzv. Libeňský mír.

Zakládací listina kostela sv. Petra, který kdysi tvořil spolu s tvrzí střed vesnice a později městečka Dubče, neexistuje. Podle formy stavby lze však předpokládat, že kostel vznikl koncem 13. století ve stylu rané

gotiky. Do našich dnů se zachovalo raně gotické kněžiště. Od 13. století se kostel výrazně neměnil až do 19. století, kdy r. 1867 byla provedena radikální přestavba kostela, při níž byl kostel zvětšen o věž.

V oblasti církevního umění proslul kostel svou čtyřdílnou gotickou oltářní deskou s postavami svatých a donátora. Na konci 19. století byla deska prodána Společnosti vlasteneckých přátel umění, na jejíž činnost pak navázala Národní galerie. Proto desku můžeme nyní vidět v Anežském klášteře. Pro kostel v Dubči byla vytvořena velmi zdařilá kopie, nyní uložená v depozitáři arcibiskupství.

Rod Zápských ze Záp připomíná v kostele několik renesančních náhrobních kamenů.

Kostel sv. Petra je už r. 1364 uváděn jako farní. Tehdy měl podací právo ke kostelu pražský měšťan Johlin Vzteklec z rodu Velflovců. Kdo z Pražanů by neznal populární „kotce“ na Starém Městě? A právě o výstavbu soukenických kotců u kostela sv. Havla se pan Johlin zasloužil. Koncem 14. století je v souvislosti s kostelem zmiňována vdova po panu Johlinovi i jeho dcera. Později o kostele rozhodovali manželé Mulnerovi a patrony jednotlivých oltářů byli např. Štukové, kteří byli spřízněni s Velflovcí v ženské linii.

Po bitvě na Bílé hoře probíhá reorganizace církevní správy vyvolaná nedostatkem kněží. Ta se dotkla i dubešského kostela sv. Petra. Roku 1623 mu byla odebrána funkce farního kostela. Byl změněn ve filiální kostel ke kostelu Všem svatých v Uhříněvsi. A to zůstalo dodnes.

Havelské město

Farnost sv. Havla

Havelské město bylo nejen obchodním a kulturním centrem, ale i centrem vzdělanosti. Od r. 1383 zde je hlavní budova Karlovy univerzity, zvaná Karolinum, a předtím již byla Václavova kolej na Ovocném trhu. Svou kolej měli na Ovocném trhu i Poláci.

V16. století se Havelské město dokonce stalo centrem života českého státu, když byl purkmistrem zde bydlící M. Jan Pasek z Vratu. Ten spolu se Zdeňkem Lvem z Rožmitálu, nejvyšším kancléřem Království českého, usoudil, kdo by měl být českým králem po tragické smrti Ludvíka Jagelonského. Pánové se shodli na tom, že by bylo žádoucí mezi zájemci o český trůn preferovat mladého a nezkušeného kandidáta, který by moc nemluvil do vládnutí v této zemi. Tyto předpoklady měl podle nich 23-letý Ferdinand Habsburský. Bylo ovšem třeba ještě vymyslet formu voleb českého krále, která by zaručila realizaci jejich výběru. Přesvědčili sněm, že volbu panovníka je vhodné delegovat na volitele. Volitele pak různými prostředky instruovali, v čí prospěch mají dát svůj hlas. Ve vlastnostech Ferdinanda Habsburského se však pan Pašek i pan Lev hluboce zmýlili. Ferdinand I. měl jiné

představy o vládnutí, než oni předpokládali, a ty také uskutečňoval. Nejen, že se od něj nedočkali vděčnosti za získání českého trůnu, ale po analýze stavu Českého království a úloze obou pánů v něm je Ferdinand I. zbavil funkcí. Ke špatnému vyznění posudků na pana Paska ještě přispělo to, že coby představitel utrakvistů rozdmýchával spory s luterány, které vedl jeho soused z Havelského trhu M. Jan Hlavsa z Liboslavě.

Protože Havelské město bylo těsně u hradeb, byl původně každý dům románskou pohraniční pevností v podobě věže. Kolem věžového jádra domu byla dřevěná zástavba.

Uprostřed Havelského města na malém pahorku byl nejpozději ve 30. letech 13. století založen kostel v románském slohu. Byla to bazilika s dlouhým chórem a dvěma věžemi. Jižní věž byla postavena z cihel, což byl v pražských podmínkách materiál neobvyklý. Při kostele již r. 1265 zřídil Přemysl Otakar II. školu. Kostel zpočátku plnil dvě role, a to roli kostela městského i klášterního. Využíval ho totiž řád magdalenitek; magdalenitky jsou spolu s kostelem zmíněny r. 1282. Avšak začátkem 14. století se magdalenitky přestěhovaly na druhý břeh Vltavy a kostel pak byl jen městským kostelem. Karel IV přivezl ze Sankt Gallen hlavu sv. Havla a tuto vzácnou relikvii předal r. 1353 kostelu sv. Havla.

Už r. 1232 byl kostel sv. Havla kostelem farním. Ve 14. století (mezi léty 1380 až 1390) zde byl farářem sv. Jan Nepomucký. Farním kostelem byl tento chrám do r. 1627, kdy jej Ferdinand II. daroval spolu s farou řádu nereformovaných („obutých“) karmelitánů. Po zrušení kláštera karmelitánů r. 1786 je kostel opět kostelem farním, ne však natrvalo. V době, kdy se mnohé filiální kostely měnily v kostely farní, byl kostel sv. Havla naopak změněn r. 1933 v kostel filiální ke kostelu Matky Boží před Týnem a jím i zůstal.

Kostel sv. Havla byl a je dominantou Havelského města, přestože po zvýšení okolního terénu již nestojí na návrší. Románský kostel byl pravděpodobně přestavěn v gotickém slohu kolem r. 1353. Gotický sloh dokládají křížové klenby v podvěží. Noví majitelé kostela po bitvě na

Bílé hoře, nereformovaní karmelitáni, opakovaně uvažovali o přestavbě chrámu sv. Havla a zadávali postupně tento úkol Carlu Luraghovi, Giovannimu D. Orsimu a Pavlu Ignáci Bayerovi. Z celého záměru se ale do konce 17. století realizovala jen výměna klenby. Radikální přestavba v barokním slohu byla zahájena teprve r. 1704 a dokončena r. 1738, když už předtím mezi léty 1722–29 bylo postaveno podle J. B. Santiniho západní průčelí. Trojlodní chrám skrývá nevyčísitelné umělecké bohatství rozmístěné po 17 oltářích, na jehož vytváření se podíleli přední sochaři a malíři, jako Matěj Václav Jäckel, Richard Jiří Prachner, Jan Jiří Šlanzovský, Ottavio Mosto, Jan Antonín Quittainer, Jean Claud Monnot, Ignác Raab, Jan Kryštof Liška aj.

Karmelitáni bydleli nejprve na svatohavelské faře ve stíněných podmínkách. Výstavba nového objektu kláštera se tudíž jevila jako nezbytná. Klášter bylo možno postavit v blízkosti kostela na zrušeném hřbitově. I v souvislosti s výstavbou kláštera se karmelitáni obrátili na architekta G. D. Orsiho. Základní kámen ke stavbě kláštera zasvěceného sv. Leopoldovi byl položen v r. 1671. Stavbu řídil architekt a stavitel Martin Luragho.

Naproti klášteru měl pozemek koncem 18. století hrabě František Antonín Nostitz-Rieneck, který se rozhodl využít ho na výstavbu divadla. Kvůli divadlu musel svést boj jak s vedením města, tak s vedením kláštera karmelitánů. Pro město bylo divadlo nepřijemnou konkurencí k městskému divadlu v kotcích a pro karmelitány bylo nepřijatelné i z ideových důvodů. Přesto si pan hrabě vyžádal projekt od A. Haffeneckera a mezitím se pustil do zásadních jednání o svém záměru. Velkou podporu získal u císaře Josefa II., který dokonce pohrozil finančním postihem všem, kdo by výstavbu zdržovali. Josef II. žil v klamně představě, že Ovocný trh je totéž co Staroměstské náměstí, a představoval si divadlo v centru Staroměstského náměstí. Naštěstí, když zjistil svůj omyl, nebylo už možno na věci nic změnit. Prvním představením v r. 1783 byla Lessingova Emilia Galotti. Slavným se stalo divadlo o něco později, když zde r. 1787 byla provedena světová premiéra opery „Don Giovanni“ od Wolfganga

Amadea Mozarta.

Patron kostela i farnosti sv. Havel, původním jménem Gilian, žil na přelomu 6. a 7. století. Byl to Ir a Kelt, propagátor křesťanství na Britských ostrovech. Tam mělo křesťanství už v jeho době dávno tradici, kterou začal britský panovník sv. Lucidus kolem r. 180. Z Britských ostrovů přicházeli na kontinent četní misionáři. Misie vedené sv. Kolumbanem se účastnil i sv. Havel. Misionáři došli až k Bodamskému jezeru a tam se sv. Havel rozstona, takže nemohl pokračovat v cestě. Sv. Kolumban s ním nechal část družiny, která pak pod vedením sv. Havla vybudovala malou osadu a později za materiální pomoci tamního alemanského panovníka Gunzy i klášter s kostelem. Tento tzv. Svatohavelský klášter se stal prototypem klášterů především benediktinských, ale i jiných řádů. Tam vznikl např. první rajský dvůr, první studně života atd.

Ve znamení sv. Havla na území nynějšího Starého Města pražského němečtí osadníci založili město. Předpokládá se, že cizinci využili privilegia jim udělená knížetem Soběslavem II. v 70. letech 12. století. Neexistence zakládací listiny vedla i k jiným hypotézám o datování vzniku Havelského města. Někteří autoři uvádějí, že je město mladší (r. 1230), a jmenují i jeho lokátora, královského mincmistra Eberharda. První dokument týkající se Havelského města je až z 2. poloviny 13. století. Dne 25. srpna 1265 potvrdil totiž Přemysl Otakar II. existenci Nového města, jak se původně Havelské město nazývalo. Havelské město vyrostlo uvnitř hradeb budovaných již Václavem I. Havelské město soupeřilo o vedoucí úlohu v této oblasti s městem při kostele Matky Boží před Týnem. Spory se vyhrotily natolik, že do záležitosti musel zasáhnout r. 1287 panovník Václav II. vydáním jednotného řádu pro obě města.

Karel IV. určil Havelskému městu v souvislosti s koncepcí růstu podhradí úlohu obchodního centra, o čemž nás dodnes přesvědčují četná náměstí: Havelský trh, Ovocný trh a Uhelný trh. V 60. letech 14. století nechal Karel IV v Havelském městě postavit dvě kryté tržnice, a to tzv. Malé a dosud po přestavbách stojící Velké kotce.

Malé kotce byly změněny r. 1738 v divadlo. Divadelní představení nebyla v těchto místech výjimkou. V části Ovocného trhu, jíž se říkalo „náměstí her“, po staletí předváděli své divadelní umění univerzitní studenti. V r. 1771 se v kopcích hrálo první české představení „Kníže Honzík“. Byla to tehdy zvláštní čeština, v níž byly namíchány české výrazy s německými, takže tomu asi nerozuměl ani Němec ani Čech. Po dokončení Nostitzova divadla v r. 1783 byla divadelní scéna v kopcích uzavřena.

Hloubětín

Farnost sv. Jiří

Historie Hloubětína začíná rokem 1207, tedy za vlády třetího českého krále, Přemysla Otakara I. Málokterá obec se může pochlubit tím, že se o ní na začátku jejích dějin zmiňuje papežská listina, jako je tomu u Hloubětína.

Jméno Hloubětín je o 700 let mladší než obec. Po většinu doby se totiž tato obec nazývala Hloupětín, což prý souvisí s dávným majitelem zdejšího dvorce, panem Hlupatou. Existují i další podoby jména obce Lupetin, Lupatin, Lepatin.

Do katastru Hloubětína patřily dvě menší osady, a to Humenec a Hnidošice. Předpokládá se, že Hnidošice zanikly v husitské revoluci. Byly tak dokonale zničeny, že kromě jména po nich do našich časů už nic nezbylo, takže se ani neví, kde se přesně Hnidošice nalézaly. Humenec byl smeten až na konci třicetileté války. Umístění Humence připomíná ulice V Humenci.

Vraťme se však k oné listině z r. 1207. Vydal ji papež Inocenc III. V ní potvrzuje, že Hloubětín a Humenec jsou v majetku řádu Německých rytířů. V té době asi Hnidošice náležely kladrubským

benediktinům.

Ačkoliv řád Německých rytířů byl vrchností v Hloubětíně jen čtvrt století, měli bychom mu věnovat pozornost. Už i proto, že jej stále připomíná zasvěcení zdejšího kostela. Řád založila skupina německých kupců. Původním zaměřením řádu byla charitativní činnost.

V r. 1198 se řád transformoval v řád rytířský, to znamená, že si vzal na starost ochranu křesťanů, zejména těch, kteří putovali do Svaté země. Dále se členové řádu zabývali misijní činností a na to navazující činností kolonizační. Ve středověku měli v Pobaltí samostatný stát s centrem v Marienburgu čili Malborku.

Fašističtí propagandisté bez zábran zneužili řádové ideje a symboly. Nespokojenost s touto skutečností vyjádřili představitelé řádu tím, že požádali o vyřazení řádu ze skupiny řádů rytířských a o přeřazení mezi řády mendikantské. A tak vlastně dobrovolně přerвали tradici. Současný název řádu zní: Řád bratří a sester německého domu Panny Marie v Jeruzalémě. Řádovým světce mužů je sv. Jiří a žen sv. Alžběta Durynská. Prvým místem, kde se na území našeho státu řád usídlil, byla r. 1204 Opava.

Rokem 1232 přestává být řád Německých rytířů vlastníkem Hloubětína. V tomto roce Konstancie Uherská, vdova po Přemyslu Otakarovi I., koupila Hloubětín pro klášter cisterciacek, který zamýšlela založit. Pak ale darovala Hloubětín své dceři, sv. Anežce České, jako jeden ze zdrojů příjmů pro zajištění chodu hospitálu (špitálu), který spolu s ní vybudovala u kostela sv. Haštala. V péči o hospicál pomáhala sv. Anežce české skupina lidí označovaných jako hospicální bratrstvo. V r. 1237 získala sv. Anežka Česká od papeže Řehoře IX. pro toto bratrstvo statut církevního řádu, jemuž v r. 1252 byl udělen název i znak: řád Křižovníků s červenou hvězdou. Nabytí Hloubětína řádem křižovníků potvrzuje další papežská listina, a to Řehoře IX. z r. 1238.

Řád Křižovníků s červenou hvězdou byl s dvěma přestávkami vrchností Hloubětína až do r. 1848. Po prvé přišel řád o Hloubětín v husitské revoluci. Hloubětín se stal r. 1421 majetkem Starého Města

pražského. Po skončení husitské revoluce s přispěním Jiřího z Poděbrad získal řád Hloubětín zpět, ale až do r. 1454 si stát udržoval nad Hloubětínem dohled. Druhé období, v němž byl řádu majetek zkonfiskován, bylo kratší a představovalo léta stavovského povstání 1618 až 1620.

K Hloubětínu měli křižovníci silný vztah, a proto právě tam, ke kostelu sv. Jiří umístili své centrální řádové pohřebiště. V Hloubětíně měli rezidenci v tvrzi, která snad vznikla na místě dvorce pana Hlupaty.

Tvrz byla později přebudována v zámek, který od 18. století již křižovníci nevlastnili. Poslední úpravy zámku provedl r. 1883 podnikatel Židlický.

Kromě rezidence měli křižovníci v Hloubětíně dvorec s hospodářskými prostory a s řádovým špitálem; v tomto dvorci bývala i fara. Najdeme ho pod č. 5 ve starém středu obce v blízkosti kostela. Dále tu byla krčma, kterou křižovníci pronajímali. A to nebyla jen tak nějaká hospoda. Byl to významný zájezdní hostinec se vzácnou klientelou. Mnozí hosté zde přespávali nebo alespoň se posilovali dobrým jídlem a pivem před slavným vjezdem na Pražský hrad či do pražských měst. Hostinec se mohl pochlubit takovými návštěvníky, jako např. Karlem IV, Marií Terezií, Josefem II., či Ferdinandem V; Josef II. tu pobyl delší dobu v r. 1777 při manévrech u příležitosti 20. výročí vítězné bitvy u Kolína.

Při válečné situaci to hospoda neměla jednoduché. Vypálili ji husité, obnovená budova byla zničena ve třicetileté válce. Současný objekt stojí na pozemku koupeném od pana Krocína z Drahojejele, potomka proslulého staroměstského purkmistra z doby Rudolfa II., Václava Krocína z Drahojejele.

Okolí Hloubětína vytvářelo pro obyvatele této obce různé neběžné pracovní příležitosti. Četní Hloubětínští přispěli např. k tomu, že pýchou naší vlasti může být chrám sv. Víta či Karlův most, když pro ně v Hloubětíně vylámali stavební kámen. Těžil se tady i kamenec. V druhé polovině 18. století se Hloubětín změnil v hornickou obec ve

spojení s dobýváním uhlí. V průběhu let 1767 až 1898 bylo vydáno přes 30 těžebních povolení. Stopy po těchto aktivitách najdeme kolem Hloubětína v podobě tajemných jeskyní.

Někteří odvážnější obyvatelé opustili hloubětínská humna a vyšli hledat štěstí ve světě. Jedním z nich byl i pan Bašta. Ten si to namířil na Pražský hrad do dvorské kuchyně Rudolfa II. Netrvalo dlouho a stal se v oboru kuchařství mistrem nad mistry, takže když se na císařské tabuli objevila nějaká velká dobrota, všem bylo jasné, že je za tím pan Bašta. Z toho vzniklo rčení, které používáme dodnes, když nám něco moc chutná. Jméno Bašta, ale už s malým písmenem na začátku, se dostalo i do názvu pokrmů. Pan Bašta byl zřejmě dobrým vzorem svým potomkům: ještě v první polovině 20. století mělo jméno Bašta výborný zvuk mezi předními kuchaři.

O významu Hloubětína svědčí to, že Hloubětín byl a je samostatnou farností. Farnost patří k nejstarším farnostem na území Prahy. Je uvedena již v seznamu farností vyhotoveném r. 1352 za arcibiskupa Arnošta z Pardubic a vlády Karla IV. O farnost po dlouhou dobu pečovala hloubětínská vrchnost – Křižovníci s červenou hvězdou.

Do osudu farnosti však tvrdě zasáhla husitská revoluce. Farnost v té době zanikla. V pozdějších letech byly bohoslužby jen nepravidelné. Teprve v době protireformace po bitvě na Bílé hoře byl do konání bohoslužeb vnesen opět pořádek, za což odpovídali administrátoři sídlící v Ďáblicích. Už od r. 1707 byly v Hloubětíně vedeny matriky, ačkoliv farnost byla obnovena až r. 1786.

Farním kostelem je stále kostel sv. Jiří stojící na malém návrší. Zasvěcení kostela řádovému světcí Německých rytířů napovídá, že kostel byl s největší pravděpodobností postaven tímto řádem mezi léty 1207 až 1232. Patron kostela, sv. Jiří, byl členem osobní stráže římského císaře Diokleciána. Jeho nadřízeným byl sv. Sebastián. Za císařova pobytu v maloasijské Nikodémii se zjistilo, že je sv. Jiří křesťan. Byl zatčen a čekala ho poprava. Diokleciánova manželka, sv. Alexandra, se snažila sv. Jiří zachránit. Ale neuspěla. Naopak proti sobě obrátila hněv svého manžela, který ji dal uvěznit. V žaláři snad

zemřela. Sv. Jiří byl r. 303 st'at.

Kostel byl postaven v románském slohu se dvěma věžemi vedle apsidy. Před rokem 1365 jej křižovníci nechali přestavět ve slohu gotickém. Baroko pozměnilo kostel r. 1695. Další zásadní úpravy kostela byly provedeny r. 1847, kdy kostelu přibyla věž, která je však na opačné straně kostela, než byly předpokládané románské věže. V r. 1892 byl kostel regotizován a v té době byl též vybaven novým kazetovým stropem. Do podoby kostela se ještě jednou zasáhlo v 70. letech dvacátého století.

Holešovice

Farnost sv. Antonína

V r. 1850 se spojily dvě vesnice, Holešovice a Bubny, v jednu politickou obec nazvanou Holešovice–Bubny. Ačkoliv pak šlo o jeden organizační celek, vývoj v obou částech měl odlišný směr. Bubny se staly velikým sídlištěm tvořeným mnoha několikapatrovými domy V Holešovicích pokračoval rozvoj průmyslu započatý r. 1882 zahájením provozu v kartounce Maxe Dortmitzera. I v Holešovicích vznikla obydlí, avšak byly to jen malé dělnické domky.

V r. 1884 se připojily Holešovice–Bubny ku Praze jako její sedmá část. Do r. 1850 měly Bubny a Holešovice málo společného. Vlastně jediným trvalým pojítkem byl kostel sv. Klimenta při bubenském zeměpanském dvorci.

Dějiny Buben začínají r. 1088, kdy se o nich zmiňuje Vratislav I. ve své zakládací listině Kapituly vyšehradské. Z ní plyne, že v části Buben byla vrchností tato církevní organizace. Kapitula měla ale v Bubnech pouze malý podíl, hlavní vrchností zůstal panovník, pro nějž měly Bubny strategický význam. Tamní zeměpanský dvorec byl součástí obranného systému Pražského hradu. Jeho úkolem bylo střežit brod přes řeku Vltavu. Vltava u Buben byla sice velmi široká, ale přitom mělká, takže právě zde ji bylo možno bezpečně přejít. Proto dějiny Buben jsou do značné míry i dějinami přechodů vojsk přes tento brod. Uvedme si alespoň dva příklady využití bubenského brodu vojsky, jejichž cílem byl Pražský hrad:

Začátkem 12. století vládne u nás syn krále Vratislava I., Bořivoj II., jemuž vstup na český trůn zajistil starší bratr Břetislav II., když z jeho podnětu dal Bořivojovi II. císař Říše římské Jindřich IV Cechy v léno. Tento čin Břetislava II. zabránil po jeho zavraždění v r. 1100 problémům s obsazením českého trůnu, ale vyvolal i rozpory uvnitř rodu Přemyslovců, neboť nebyla dodržena nástupnická pravidla formulovaná knížetem Břetislavem I. Na tento nesoulad s platnými zákony upozorňovala zejména moravská přemyslovská knížata. Prvním, kdo se pokusil jednáním s císařem Říše římské zvrátit stav, byl údělný kníže brněnský Oldřich. Císař Jindřich IV mu dal za pravdu, Bořivoje II. sesadil, ale dále se nehodlal ve věci angažovat. Císař nechal na

Oldřichovi, zda si dobude Pražský hrad. Oldřich neměl příležitost využít brodu u Buben, protože byl Bořivojem II. poražen v bitvě u Malina.

To další zájemce o český trůn, olomoucký úřední kníže Svatopluk, zvolil jinou taktiku a připravil svou záležitost pečlivěji. Již rok před útokem na Pražský hrad (podle kronikáře Kosmy) vyslal do Čech „vyzvědače nepravosti, ..., všech zlých pletich vynálezce“, aby přesvědčováním a hlavně penězi připravili Svatoplukovi cestu. A tak se pak r. 1105 Svatoplukovi podařilo bez odporu projít se svým vojskem Čechy a dostat se až do blízkosti Hradu, když předtím se svými oddíly u Buben přebrodil Vltavu. Avšak Bořivoj II. byl na „návštěvu“ připraven a Svatopluk se musel vrátit s nepořízenou domů. Situace se změnila, když se ke Svatoplukovi připojil bratr Bořivojův, Vladislav; v květnu r. 1107 se stal Svatopluk za podpory Jindřicha IV českým knížetem. Jeho vláda je charakterizována likvidací konkurenčního rodu Vršovců, kteří v té době měli hlavní sídlo na Libici, již zřejmě obdrželi od Přemyslovců za pomoc při vyvraždění slavníkovské Libice knížetem Boleslavem II. Svatopluk okopíroval Boleslavův postup v r. 1108. Osobním důsledkem tohoto aktu pro Svatopluka bylo jeho zavraždění v r. 1109 asi členem rodu Vršovců.

Spory mezi Přemyslovci o vládu byly běžné. Tak se nepohodl např. král Václav I. se synem Přemyslem. Václav I. se snažil uspokojit Přemyslovy ambice tím, že ho ustanovil markrabětem moravským a také neměl námitky proti tomu, že bude Přemysl „mladším králem“, čili spoluvladařem. Nepřátelé Václava I. působili však na Přemysla, aby nezůstal u funkce mladšího krále a stal se skutečným panovníkem. Zdůvodňovali to tím, že Václav I. se nestará o stát, žije na Týřově a věnuje se své zálibě – lovu. A skutečně r. 1248 byl Václav I. sesazen a do čela státu byl zvolen Přemysl Otakar II. Václav I. ale shromáždil síly a střetl se se svými odpůrci u Mostu. Kroniky nezaznamenávají další bitvy, k nimž jistě ještě došlo. Jen nepřímo uvádějí, že vinou bitvy mezi Václavem I. a Přemyslem Otakarem II. byl poškozen chrám sv. Petra a Pavla na Vyšehradě. Teprve v následujícím roce 1249 překonal

Václav I. a jeho vojsko brodu Buben, aby vzápětí dobyl Pražský hrad. Následovaly pak tresty: dva představitelé odboje byli popraveni a Přemysl byl uvězněn na Přimdě, která sloužila jako vězení pro nepohodlné členy panovnického rodu. Do záležitosti zasáhla sv. Anežka česká, která sjednala smír mezi svým bratrem a synovcem, doložený smlouvou, kterou oba podepsali v jejím klášteře. Přemysl byl potom vyslán na Moravu, kde byl už dříve markrabětem, a Václav I. vládl dále sám, až do své smrti r. 1253.

Středem Buben byl zeměpanský dvorec, který kromě obranných cílů byl i rezervním obydlím panovníkovým. V r. 1234 daroval král Václav I. dvorec řádu křižovníků Obránců Božího hrobu ze Zderazu. Kdy a proč se tento korunní statek vrátil panovníkovi, není známo, ale r. 1320 je jeho vlastníkem opět král, a to Jan Lucemburský, který jej směnil s nejvyšším purkrabím Hynkem Berkou z Dubě. Protože předtím získali Berkové i Holešovice, došlo tak ve 14. století ke spojení Holešovic a Buben pod jednou vrchností. Přilehlé vinice však zůstaly do husitské revoluce klášteru na Zderaze. V dalších letech se tedy uvádí jako bubenská vrchnost nejvyšší purkrabí. Koncem 15. století byl všechn majetek zřejmě z podnětu Jiřího z Poděbrad vrácen křižovníkům. Avšak v 16. století vládne v Bubnech zase nejvyšší purkrabí. V 90. letech 16. století byly pozemky patřící kdysi k zeměpanskému dvorci zčásti rozprodány. Nejvíce pozemků včetně dvora koupili Platejsové z Plattensteina, od nichž vše získala Alžběta Popelová z Lobkovic. Založila zde svobodný statek, který byl zapsán do zemských desek jako majetek její dcery Anny provdané Fürstenberkové. Po paní Anně do Buben r. 1623 přichází jejich majitel nejslavnější, generál Albrecht z Valdštejna. Po jeho zavraždění koupil Bubny jako konfiskát Václav Michna z Vacínova. Švédy zpustošený dvůr i ves od něj pak převzal Maxmilián Valentin Bořita z Martinic, syn defenestrovaného Jaroslava Bořity z Martinic, a postaral se o nový rozkvět Buben. V rodě Bořitů z Martinic zůstaly Bubny do r. 1770, kdy je Marie Dominika z Martinic prodala Františku Adamovi ze Šternberka. Štemberkové byli vlastníky jen necelých 10 let a pak se

Bubny opět dělí mezi více majitelů. Ústřední statek v r. 1805 koupil podnikatel baron Jakub Wimmer. Od jeho dědiců r. 1838 získal statek baron Karel Emanuel Richter. Jeho rod pak bubenský dvůr vlastnil až do r. 1926.

V souvislosti s Bubny jsou uváděna i další jména, u nichž není jasné, zda to byli dočasní vlastníci či nájemci. Tak např. v r. 1172 je to Gumpold z Buben, v r. 1353 měšťan Fráňa Rokycanský 1407 rytíř Heřman z Jerčan sezením na Bubnech.

Do katastru Buben náležel a náleží tzv. Sluneční vrch (neboli Letenské pole či Leteň), který nyní zahrnujeme pod pojem Letná, do níž dále patří Letenská pláň zvaná dříve Letná hora.

Jméno Sluneční vrch i další jména tohoto území, rozkládajícího se západním směrem od centra Buben, vyjadřují to, že území je otevřeno k jihu a tedy bohatě osvětlováno sluncem. To podpořilo v minulosti založení vinic; v době vlády Karla IV. zde bylo 8 vinic, které měly své majitele a své osudy. V r. 1451 vyzkoušel letenské víno papežský legát, pozdější papež Pius II. a označil ho za nechutné a nepěkné barvy. Vinice zmizely, ale vinný sklep ze 16. století pod Bruselskou restaurací zůstal.

Část Letného pole daroval Vratislav I. r. 1088 Kapitule vyšehradské. V r. 1261 zde proběhla velkolepá slavnost v souvislosti s korunovací Přemysla Otakara II. a jeho choti Kunhuty, která svědčila o tom, že hlavním majitelem Letného pole byl nadále panovník.

Jednu z vinic v Bubnech měl v 17. století řád Křižovníků s červeným srdcem (Cyriaci), sídlící v klášteře na protějším břehu Vltavy v místech nynějšího hotelu Intercontinental. Ti na své vinici r. 1685 postavili kapli Panny Marie, později nazývanou kaple sv. Maří Magdaleny, určenou pro vinaře i voraře. Kaple stojí teď o 30 metrů západněji. Byla r. 1956 přesunuta kvůli úpravám předpolí Čechova mostu. V kapli, nyní církve starokatolické, je možno kolem Vánoc uvidět unikátní betlem vyrobený z olivového dřeva, který má svůj původ ve skutečném Betlémě.

V r. 1955 byl tam, kde byla kdysi vinice cyriaků, odhalen Stalinův

pomník podle návrhu Štursova žáka a přítele Gutfreundova, Otakara Švece, který pomníku přinesl obět nejvyšší: svůj život. Realizace modelu sousoší v krajinném kontextu vyzněla totiž zcela jinak, než si jeho autor představoval. Nespokojenost se sousoším nešťastně promítl do nespokojenosti sám se sebou. Po 7 letech byl pomník zbourán.

Návrší si oblíbili vojenští velitelé. Např. v červenci r. 1420 se zde shromáždilo křižácké vojsko, aby pak po přebrodění Vltavy u Buben zaútočilo na Vítkově hoře na Žižkovo ležení, které bylo ohrazeno vozovou hradbou, pro niž Jan Žižka z Trocnova operativně využil i vozy, které odebral křižákům. Prohru křižáků sledoval z Letného pole Zikmund Lucemburský. I v mírových dobách návrší Letného pole využívala armáda, a to pro cvičení.

Krásné výhledy na město i Hrad přiměly r. 1714 místodržícího a dvorského sudího Království českého, Františka Josefa z Valdštejna, aby si nechal na své vinici postavit Františkem Maxmiliánem Kaňkou letohrádek Belveder. Letohrádek byl zajímavou dominantou. Nemohl tudíž uniknout pozornosti velitelského sboru Francouzů, kteří přišli r. 1741 na pomoc českému králi Karlu Albrechtovi Bavorskému proti Marii Terezii, a v letohrádku umístili generální štáb. Ten pak začátkem roku 1743 při ústupu také letohrádek „generálně“ zničil, nechal ho totiž i s armádními dokumenty vyhodit do povětří.

V první polovině 17. století mohl se potěšit výhledy od svého viničního domu i generál Albrecht Eusebius z Valdštejna. Dne 17. září 1631 se zde v jeho domě uskutečnila významná tajná schůzka, jíž se zúčastnil kromě Valdštejna jeho švagr Adam Erdmann Trčka z Lípy a zástupce emigrace Sezima Rašín z Ryzmburka. O jejím průběhu se můžeme pouze domýšlet.

Od konce 19. století mají hosté Prahy a Letné možnost komplexně přehlédnout historickou část Prahy od Hanavského letohrádku, který byl původně exponátem propagujícím Komárovské slévárny litiny na Jubilejní všeobecné zemské výstavě v r. 1891. Letohrádek navrhl arch. Otto Hiesner.

Nabízí se popsat ještě mnoho zajímavostí spojených s Bubny, avšak

počet stran je limitován a tak nezbyvá, než se už zabývat druhou částí Holešovic – Buben, Holešovicemi, které na rozdíl od Buben měnily občas své jméno, a to na Holejšovice, Holýšovice či Holišovice. Závěrem k Letné dodejme, že od r. 1859 náleží městu Praze.

Dá se předpokládat, že rybářská vesnička Holešovice existovala už v 11. století, ačkoliv poprvé se o ní píše až r. 1228 jako o královském majetku, který pro panovníka opatruje Bohumil z Holešovic. Roku 1306 předal král Václav III. královský statek v Holešovicích nejvyššímu purkrabímu Království českého Hynku Berkovi z Dubé. Převod byl vázán jen na osobu purkrabího a jeho syna, proto se koncem 14. století vrátil statek panovníkovi a r. 1400 se tak mohl stát majitelem Holešovic Johánek z Koloděj z rodu Rotlevů. Ten poprvé připojil Holešovice k Libni, kterou rovněž Rotlevovi vlastnili.

V první polovině 15. století dal Zikmund Lucemburský Holešovice do zástavy Starému Městu pražskému. Tuto zástavu uznali i další panovníci, a to Jiří z Poděbrad a po něm Vladislav Jagelonský. Teprve r. 1547 jsou Holešovice opět panovníkovy, jímž byl tehdy Ferdinand I. Habsburský. V r. 1560 od něho Holešovice převzal úřad nejvyššího purkrabího Království českého.

Koncem 16. století došlo k dalšímu spojení Holešovic s Libní, když holešovická vrchnost, Bryknarové z Brukštejna, prodali Holešovice Elišce Hofmannové, rozené pukrabince z Donína, majitelce Libeňského panství. Druhé spojení Holešovic s Libní již nebylo nikdy narušeno. Proto od r. 1595 až do r. 1848 se o osudu Holešovic rozhodovalo v Libni, kde sídlila správa Libeňského panství.

Po roce 1848 se v Holešovicích zrychlilo tempo rozvoje průmyslu a s ním spojených dalších odvětví, jako je např. doprava. Na území Holešovic vznikla hustá železniční síť. Přes katastr Holešovic vede most navazující na slavný Negrelliho viadukt, který vyprojetoval spolu s Janem Pernerelem budovatel Suezského průplavu, Alois Negrelli, pro trať tzv. Severní dráhy, zajišťující spojení Vídně s Drážďanami, tedy Rakouska s Německem. Výstavba proběhla tempem, které si zaslouží trvalou úctu, neboť toto dílo započaté r. 1845 bylo dokončeno již v

červnu r. 1850.

V r. 1890 bylo rozhodnuto, že v Holešovicích bude přístav. Pro pozemní část měly být využity pastviny Na Maninách. Zemská vláda uvolnila pro budování přístavu přes milion zlatých, další náklady mělo nést město Praha. Výstavba byla slavnostně zahájena 1. června 1892 a už koncem r. 1893 firma rytíře Lanny připravila přístav pro zahájení provozu. Holešovický přístav svými téměř 25 ha plochy mohl konkurovat a skutečně konkuroval i některým přímořským přístavům. Jeho sláva dávno pohasla, ale jisté úkoly plní přístav dodnes.

Největší plochu v Holešovicích zaujímal od r. 1895 ústřední jatka. Areál jatek byl nejen místem porážky, ale i místem prodeje živého domácího zvířectva. Ve 3 chlévech bylo možno dočasně ustájit 570 kusů hovězího dobytka. Dále 600 kusů skotu mohlo stát v kryté tržnici a 1 600 na volném prostranství. Byly zde též vytvořeny podmínky pro současný pobyt až 6 000 vepřů. Trhy živého dobytka byly dvakrát týdně. Největší podíl v jateční části měla porážka vepřů. Po vzniku Československa probíhaly finanční transakce přes řeznicko-uzenářskou banku, která se r. 1921 stala součástí komplexu jatek. Uvádí se, že v r. 1929 banka proplatila za maso i živý dobytek téměř 1 miliardu korun.

Po otevření moderních masokombinátů v Písnici a Čakovicích byla r. 1983 jatka zrušena a změněna v tržnici. Tržnice má být v tomto prostoru i nadále. Počítá se však s širším využitím komplexu umožňujícím uspokojování různorodých hmotných i duševních potřeb návštěvníků.

Při uvádění institucí sídlících v Holešovicích–Bubnech nelze vynechat instituci, jíž mnozí vděčí za to, že se ještě mohou těšit z krás přírody i třeba hubovat na zhoršující se mezilidské vztahy. Tou institucí je zdravotní záchranná služba, jejíž historie se začala psát před téměř 150 léty. V r. 1857 vytvořilo 36 lidí sdružení na pomoc při hromadných neštěstích. Místodržitelství tuto ideu považovalo za velmi správnou a hned schválilo stanovy sdružení, které dostalo název Pražský dobrovolný svaz ochranný. V r. 1890 si mohl svaz ověřit své možnosti při obrovské povodni. Po ní se svaz transformoval v záchrannou službu.

Ta získala ambulanci taženou koňmi a 10 lodí. Společnost od začátku vkládala důvěru v tuto instituci. A tak v r. 1900 využilo jejích služeb už přes 7 000 lidí. Přes neoddiskutovatelnou prospěšnost neměla záchranná služba a nemá dosud svůj vlastní objekt a opakovaně se musela stěhovat. Problém byl zčásti vyřešen teprve r. 1948, kdy Zdravotní záchranné službě byla přidělena velká budova s nádvořím v Holešovicích.

Duchovní pomoc už od dávných dob mohli obyvatelé Buben i Holešovic nalézt v kostele sv. Klimenta, který byl součástí zeměpanského dvorce. Ačkoliv kostel byl několikrát přestavován, stále působí dojmem kostela románského. Zsvěcení bývalému papeži sv. Klimentovi je nejstarším zsvěcením chrámů u nás. Kult sv. Klimenta k nám přinesli věrozvěsti sv. Cyril a Metoděj, kteří svou misii na Velkou Moravu konali ve znamení sv. Klimenta.

Po r. 1234, kdy s Bubny obdrželi podací právo ke kostelu Křižovníci Obránci Božího hrobu ze Zderazu, byl kostel přestavěn v raně gotickém slohu. Renesanci připomíná hlavní oltář. Avšak obraz svatého

Klimenta na něm od Ladislava Borůvky je až z r. 1899. Ve třicetileté válce byl kostel zdevastován. Po ní nastalo příznivé období pro Bubny i kostel, když se zdejší vrchností stal Maxmilián Valentin Bořita z Martinic s chotí Annou Kateřinou z Bokůvky. V r. 1659 byla zahájena přestavba kostela v duchu baroka, která však z původní stavby ponechala vše, co bylo možno. Tak např. presbyterium je gotické, ačkoliv bohatá štuková výzdoba mylně ukazuje na baroko. Vetší zásah do podoby kostela byl proveden až r. 1898 s cílem zvětšit jeho kapacitu. Bylo však jasné, že toto řešení je pouze provizorní a že je třeba postavit velký chrám odpovídající počtu obyvatel. Tento názor už od r. 1886 sdílel Spolek pro postavem chrámu Páně v Holešovicích, jehož předsedou byl od r. 1899 P. Antonín Nepil. Pozemek daroval majitel bubenského dvora a patron kostela sv. Klimenta, baron Josef Richter. Do doby, než byla zahájena stavba, měl pozemek zajímavé určení. Byla tam oválná cyklistická dráha, v jejímž středu byly tenisové kurty.